

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز با عنوان:
Tranquility at Home: An Inquiry on Tranquility at Home
from Islamic Perspective in two Patterns of Apartments
and Detached Houses with Courtyards in Kerman
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

آرامش در خانه جستاری به آرامش در خانه از منظر اسلام در دو الگوی مسکن آپارتمانی و مستقل حیاطدار در شهر کرمان*

مطهره اسلامی محمودآبادی^۱، یعقوب پیوسته گر^{۲*}، علی اکبر حیدری^۳

۱. پژوهشگر دکتری معماری، گروه معماری، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

۲. دانشیار گروه معماری و شهرسازی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

۳. استادیار معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه یاسوج، ایران.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۶/۰۱

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۴/۰۱

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۲۷

چکیده

بیان مسئله: یکی از مهم‌ترین کارکردهای خانه ایجاد آرامش برای ساکنان آن است. اهمیت این موضوع به حدی است که آیه ۸۰ سوره نحل، به صراحت بر لزوم سکینه‌بودن خانه برای ساکنان آن تأکید کرده است. اما این در حالی است که چگونگی حصول این معنا در خانه، کمتر در متون تخصصی به‌ویژه در حوزه معماری بررسی شده است. این موضوع در ارتباط با خانه‌های معاصر، که ساکنان آن به خاطر مشکلات متعدد زندگی شهرنشینی، خانه را بیش از همیشه مکانی برای استراحت و آرامش قلمداد می‌کنند، از اهمیت ویژه‌تری برخوردار است.

هدف پژوهش: پژوهش حاضر، علاوه بر بررسی نظریات محققان و نظریه‌پردازان معماری و روانشناسی محیطی، سعی در استخراج عوامل ایجاد آرامش از دیدگاه اسلام و تطبیق آن با الگوهای فضایی-رفتاری جاری ساکنان خانه دارد. بر همین اساس در این پژوهش چگونگی نمودپذیری آرامش در دو الگوی رایج خانه‌های معاصر شامل خانه‌های آپارتمانی و خانه‌های مستقل حیاطدار بررسی خواهد شد.

روش پژوهش: پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. فرایند تحقیق به این شکل است که در مرحله نخست، از طریق مصاحبه با ساکنان خانه‌ها، به استخراج ویژگی‌های فضایی، قابلیت‌های محیطی و نیز الگوهای رفتاری جاری در آنها پرداخته شد. در مرحله بعد با روش استدلال منطقی، منظومه‌های معنایی برگرفته از ویژگی‌های فضایی هر کدام از الگوها استخراج و نحوه نمودپذیری سه سطح آرامش شامل آسایش جسمی، آرامش روانی و آرامش معنوی در الگوهای مورد نظر تبیین شد.

نتیجه‌گیری: این نوشتار در نهایت به این موضوع دست یافت که ابرمعنای آرامش و سطوح مختلف آن (آسایش جسمی، آرامش روانی و آرامش معنوی) در الگوی خانه‌های مستقل حیاطدار بیش از الگوی آپارتمانی نمود می‌یابد که این امر نیز متأثر از تنوع ویژگی‌های فضایی و قابلیت‌های محیطی است که در این الگوی خانه نسبت به گونه آپارتمانی وجود دارد.

واژگان کلیدی: آرامش، خانه، الگوی آپارتمانی، الگوی مستقل حیاطدار.

دکتر «علی اکبر حیدری» در سال «۱۴۰۰» در «دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج» در حال انجام است. * نویسنده مسئول: ۰۹۱۲۲۲۳۳۲۶۹، peyvastehgar@gmail.com

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری «مطهره اسلامی محمودآبادی» با عنوان «کاربست مفهوم آرامش در خانه‌های معاصر بر مبنای الگوپذیری مساکن سنتی کرمان» است که به راهنمایی دکتر «یعقوب پیوسته‌گر» و مشاوره

مقدمه

به‌عنوان یکی از کارکردهای اصلی خانه معرفی شده است (نقی‌زاده، ۱۳۷۹؛ نقره‌کار، ۱۳۸۷)، اما این در حالی است که تا کنون تحقیقی خاص که ابعاد مختلف این موضوع و چگونگی شکل‌گیری این مفهوم در خانه را ارزیابی کند، انجام نگرفته است. در اکثر این پژوهش‌ها صرفاً با استناد به آیه ۸۰ سوره نحل، آرامش را به‌عنوان یکی از کارکردهای خانه معرفی کرده‌اند، اما در ارتباط با اینکه این آرامش تحت چه شرایطی به وجود می‌آید و یا اینکه چه عواملی در شکل‌گیری وجوه مختلف آن تأثیرگذارند، تحقیق صورت نگرفته است.

در پژوهش‌های خارجی، موضوع آرامش تحت کلیدواژه‌ای چون «سلامت» تبیین شده است که در سه سطح شامل «سلامت جسمی»، «سلامت روانی» و «سلامت اجتماعی» معرفی شده است (Galster & Hesser, 1981; Mohit, 2010; Ibrahim & Rashid, 2010). حوزه سلامت جسمانی به مسائلی در ارتباط با «ایمنی» (Kawakami, Winkleby, Skog, 2011; Miller, Tseraberis, Malia Szulkin & Sundquist, 2011; Greg, 1980) «بهداشت» (Baum & Singer, 1982) و «آسایش ساکنان در خانه» (Campbell, 1996; Khaef & Zebardast, 2015) می‌پردازد. سلامت روانی، با بیشترین میزان تحقیقات در این حوزه، به مسائلی پیرامون «امنیت در خانه» (Rohe & Mouw, 1991)، «حریم‌های بصری و صوتی» (Varaday, 1983, Khaef & Zebardast, 2015)، «فضاهای سبز» (Baum & Singer, 1982) و «عرصه‌بندی‌های فضایی» (Kinsey & Lane, 1983; Jelinkova & Picek, 1984) اشاره دارد. در نهایت، بعد سلامت اجتماعی با عواملی چون «معاشرت با همسایگان» (Cozens, Hiller & Prescott, 2001; Amerigo & Aragones, 1997) «امنیت اجتماعی» (Carp, 1976; Zawadski & Shokron, 1976) و «مشارکت‌های اجتماعی در محیط‌های مسکونی» (Carp et al., 1967; Lansing & Hendricks, 1967) پرداخته است. اگرچه موارد مذکور می‌توانند در شکل‌گیری آرامش در خانه تأثیرگذار باشند، اما آنچه در این ارتباط حائز اهمیت است، تحلیل چگونگی تأثیرگذاری این عوامل بر شکل‌گیری آرامش در خانه است که در این پژوهش به آن پرداخته خواهد شد.

در ادامه، پس از بررسی مفهوم آرامش از منظر علوم روانشناسی و نیز علوم دینی، به تحلیل وجوه مختلف نمودپذیری آن در معماری خانه از منظر اسلام پرداخته می‌شود.

مفهوم آرامش

• آرامش از منظر روانشناسی

آرامش در لغت به معانی‌ای چون آرمیدن، آسایش یافتن، سکون، طمأنینه، خواب کوتاه و سبک، فراغت، صلح و آشتی معرفی شده است. آرامش اسم مصدر از آرمیدن است که در لغت به معنای

خانه مبدأ و مقصد زندگی روزمره انسان است. انسان‌ها برای کار و فعالیت اجتماعی از آن خارج می‌شوند و پس از انجام کار و کسب تجربه مجدد به خانه برمی‌گردند. اهمیت این موضوع به حدی است که بسیاری خانه را مرکز دنیای فرد معرفی کرده‌اند (Moore, Allen & Lydon, 1974) و از آن به‌عنوان بلافصل‌ترین فضایی یاد کرده‌اند که مرتبط با آدمی است و به طور روزمره بر او تأثیر می‌گذارد (حائری‌مازندرانی، ۱۳۸۸، ۲۱). انسان‌ها در طول روز جهت کسب و کار از خانه خارج می‌شوند و در محیط شلوغ و پرآشوب جامعه، به انجام فعالیت‌های مختلف می‌پردازند. اما پس از اتمام مشغله و جدال‌های مختلف اجتماعی، به فضایی جهت آرامش، استراحت و تجدید قوا نیاز دارند. لذا خانه مناسب‌ترین فضایی است که این امکان را برای افراد فراهم آورده و آنها را از هیاهوی روزمره به دور می‌دارد. بنابراین می‌توان چنین پنداشت که معنای آرامش یکی از مهم‌ترین معانی‌ای است که ساکنان یک خانه از آن انتظار دارند و فضایی که این امکان را برای آنها فراهم آورد، مکانی مطلوب برای زندگی آنها شناخته می‌شود. اهمیت این موضوع به حدی است که خداوند نیز در قرآن کریم یکی از مهم‌ترین کارکردهای خانه را آرامش‌بخشی بودن آن معرفی می‌کند و می‌فرماید: «وَ اللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا» (و خداوند برای شما خانه‌هایتان را محل سکونت و آرامش‌تان قرار داد) (نحل، ۸۰).

تا کنون پژوهش‌های مختلفی در ارتباط با ابعاد مختلف مرتبط با خانه به انجام رسیده است و در اکثر آنها نیز موضوع آرامش تنها به‌عنوان یکی از کارکردهای خانه معرفی شده است. این در حالی است که پرداختن به این موضوع که چه عواملی می‌تواند باعث ایجاد آرامش و یا مخل آن در یک خانه شود و یا اینکه آرامش در خانه خود تابع چه شرایطی است، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بر همین اساس پژوهش حاضر، ضمن بررسی این موضوع به صورت نظری، با انجام یک پیمایش میدانی در میان خانه‌هایی از دو الگوی رایج در مسکن شهری معاصر (الگوی آپارتمانی و الگوی مستقل حیاط‌دار) سعی در استخراج و تحلیل مجموعه عواملی دارد که در هر کدام باعث ایجاد سطوح مختلف معنای آرامش می‌شوند. لذا پرسش‌هایی که این پژوهش در پی پاسخ به آنهاست به این شرح قابل تبیین است:

- سطوح مختلف آرامش در خانه‌های مستقل حیاط‌دار و آپارتمانی، تحت تأثیر چه عواملی شکل می‌گیرند؟
- در کدام یک از دو الگوی آپارتمانی و مستقل حیاط‌دار، مفهوم آرامش نمودپذیری بیشتری دارد؟

پیشینه تحقیق

اگرچه در بسیاری از پژوهش‌های داخلی، موضوع آرامش

در جایی که نیازهای فیزیولوژیک و اولیه انسان تأمین نشود، رفتارهای حیوانی از خود بروز می‌دهد. اما با کمی تأمل در این موضوع روشن می‌شود که آرامش همچون نیازهای غریزی یا نیازهای اولیه نیست که تا زمانی که تأمین شوند، علاقه‌ای به تلاش بیشتر برای تأمین آن صورت نگیرد. این در حالی است که با تأمین نیازهای فطری و نیازهای ثانویه نیز رضایت خاطر و آرامش درونی فرد ایجاد می‌شود. در واقع آرامش را می‌توان احساس خوشایند درونی، رضایت خاطر و آسودگی خیال دانست که در مراتب مختلف به انسان دست می‌دهد. هرچه این احساس ماندگارتر باشد، اثری عمیق‌تر در روح و روان انسان خواهد گذاشت (همان، ۵۳).

در سال‌های اخیر کوشش‌های زیادی در زمینه روان‌درمانی افرادی که دچار بیماری‌های روانی و اضطراب‌های شخصیتی و عدم تعادل آن هستند، انجام شده است. برخی از تحقیقات در این زمینه نشان می‌دهد که میانگین درمان از ۷۰ درصد تجاوز نمی‌کند. از این رو روانشناسان به دنبال یافتن علت این امر برآمدند و از طریق آمارگیری به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین عامل در درمان بیماری‌های روانی «دین» است. لذا آنان بر این باورند که «ایمان بدون شک مؤثرترین درمان بیماری‌های روانی به‌ویژه اضطراب و افسردگی است» (مسافری، ۱۳۹۵، ۷).

• آرامش از منظر اسلامی

در فرهنگ قرآنی برای یادکردن آرامش از واژه‌های قریب‌المعنا استفاده شده که عبارت‌اند از: «سکینه» (بقره، ۲۴۸؛ توبه، ۲۶ و ۴۰؛ فتح، ۱۴)، «اطمینان» (بقره، ۲۶۰؛ آل عمران، ۱۲۶؛ مائده، ۱۱۳؛ نحل، ۱۶؛ فجر، ۲۷ و ۳۰)، «ثبات قلب» (هود، ۱۲۰، فرقان، ۳۲)، «ربط قلب» (انفال، ۱۱؛ کهف، ۱۴؛ قصص، ۱۰) و «فارغ» (قصص، ۱۰؛ شرح، ۷). هر یک از واژگان فوق ناظر به جنبه خاصی از آرامش هستند. آنچه در این پژوهش از آرامش مدنظر است عبارت از «اطمینان قلبی» و «سکینه» است.

سکینه از ریشه «سکن» به معنای استقرار و ثبات در حرکت گرفته شده است (فراهیدی، ۱۴۰۹ م). سکینه به معنای زوال ترس نیز بیان شده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶ م). برخی دیگر سکینه را به معنای آرامش باطنی معنا کرده‌اند (قربشی، ۱۳۶۱). سکینه اطمینان و آرامش خاطر است که هر گونه تردید و وحشت را از انسان دور می‌کند و او را در طوفان حوادث سخت، ثابت‌قدم می‌کند. این آرامش ممکن است جنبه اعتقادی داشته باشد و تزلزل باور را برطرف کند، یا آنکه جنبه علمی داشته باشد و به انسان ثبات قدم، شکیبایی و مقاومت ببخشد (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵).

اطمینان نیز به معنای آرامش، آرمیدن، قرارگرفتن، رفاه، سکون قلب و اطمینان قلب است. طمأنینه «عبارت از فزونی آرامی و تسکین است که برای نفس بر حسب دریافت آن حاصل می‌شود» (لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۷۷، ذیل مدخل «طمأنینه»).

حالتی نفسانی همراه با آسودگی و ثبات است و در اصطلاح در برابر اضطراب و دلهره به کار می‌رود (لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۷۷، ذیل مدخل «آرامش»). به تعبیر دیگر، حالتی است که در آن نگرانی، اضطراب، خشم و ناراحتی وجود ندارد (اشرف صادقی، ۱۳۹۲). فرهنگ معین نیز آرامش را آرمیدن، فراغت، راحتی، آسایش، طمأنینه، سکینه، صلح، آشتی، امنیت و سکون معنا کرده است (فرهنگ معین، ۱۳۸۸، ذیل مدخل «آرامش»).

روانشناسان تعریف‌های گوناگونی درباره آرامش ارائه کرده‌اند، زیرا در روانشناسی نوین، آرامش عمدتاً به معنای آرامش «روان» مطرح می‌شود که موضوع دانش روانشناسی است و مفهوم آن در مکاتب روانشناسی دچار تحولاتی شده است (ویس کرمی و مؤدب، ۱۳۸۹). از این رو همواره برای تعریف آرامش یا از مفاهیم ایجابی مانند بهداشت روانی، سلامت روانی و بهنجاری و یا از مفاهیم سلبی مانند اضطراب، استرس، فشارهای روانی و غیره استفاده می‌کنند. برخی از تعاریف ارائه شده در این خصوص عبارت‌اند از:

آرامش حاصل از هیجان‌های هم‌خوان با هدف است که عموماً مثبت‌اند و در مقابل، اضطراب ریشه در هیجان‌های ناهم‌خوان با هدف دارد که به طور کلی منفی‌اند (فرانکل، ۱۳۷۸)، آرامش حس مثبتی است که از حس رضایتمندی و پیروزی به دست می‌آید (ریو، ۱۳۹۸). آرامش روانی یعنی آرامش در واکنش رفتاری (بهشتی‌پور، ۱۳۸۴).

هر کدام از این معانی به وجوهی از مفهوم آرامش اشاره دارند، ولی هیچ‌کدام مفهوم جامع و کاملی از آرامش ارائه نمی‌دهند. با این حال به نظر می‌رسد که آرامش یک حس درونی است که نوع شخصیت، رفتار، ویژگی‌های فردی و هویتی در نوع نگرش به چیرستی و چگونگی آن مؤثرند و به همین دلیل است که یک تعریف ساده برای آن وجود ندارد. بشر به طور طبیعی در طول زندگی در این جهان با نگرانی‌ها و اضطراب‌های بسیاری روبرو بوده و همواره برای فائق آمدن بر آنها کوشیده است. یکی از اهداف پیدایش مجموعه بزرگ اختراعات و اکتشافات بشر گرایش به دین، مذهب، هنر، و آداب و رسوم، دست‌یابی به آرامش و آسایش در زندگی بوده است (جوشن، ۱۳۹۰، ۵۲). حال این سؤال مطرح می‌شود که نیاز به آرامش در کدام سطح از مراتب نیازهای انسانی مطرح است؟ چرا ما زلوا نیاز به آرامش را در هیچ سطحی مطرح نمی‌کنند؟

از دیدگاه روانشناسی، ما زلوا نیازهای انسان را به دو گروه نیازهای اولیه و نیازهای ثانویه تقسیم کرده است. نیازهای اولیه انسان را به چهار گروه ۱. نیازهای فیزیولوژیک، ۲. نیازهای امنیتی، ۳. نیاز به محبت و ۴. نیاز به عزت‌نفس، و نیازهای ثانویه را به سه گروه ۱. شناختی و ادراکی، ۲. نیاز به زیبایی و ۳. نیاز به خودشکوفایی تقسیم می‌کند. وی معتقد است که وقتی نیازهای اولیه مرتفع شدند، نیازهای ثانویه مطرح می‌شوند. بنابراین

۵. ازدواج با همسر مؤمن و صالح: قرآن می‌فرماید: «یکی از نشانه‌ها و آیات الهی این است که برای شما از جنس خودتان همسرهایی آفرید تا با او به سکونت و آرامش برسید»^۸ (روم، ۲۱).

۶. استراحت در شب: خداوند در قرآن می‌فرماید: «او همان کسی است که شب را برای شما قرار داد تا در آن آرام شوید»^۹ (یونس، ۶۷).

۷. خوردن غذای سالم و طبیعی: در روایات وارد شده است که خوردن غذای سالم و حلال غم و غصه را از بین می‌برد (برقی، ۱۳۷۱، ۳۲۳).

۸. پاکیزگی و طهارت: در روایات زیادی آمده است که شستن لباس (مجلسی، ۱۳۸۷، ۸۴) و شستن سر (مجلسی، ۱۳۷۵، ۳۲۳) باعث از بین رفتن غم و غصه و ایجاد آرامش می‌شود. موارد مطرح شده بعضی از عوامل کلی ایجاد آرامش هستند که در آیات و روایات مختلف مطرح شده‌اند. با این حال آنچه در این پژوهش مد نظر قرار دارد، بررسی مسئله آرامش در معماری به‌ویژه خانه است که در ادامه، به این موضوع از منظر مبانی اسلامی پرداخته می‌شود.

• سطوح مختلف آرامش در خانه از منظر اسلام

در حدیثی از امام علی (ع) آمده است که چهار نفس در انسان وجود دارد که شامل نفوس «نامی نباتی»، «حسی حیوانی»، «ناطق قدسی» و «کلی الهی» است (به نقل از نقره‌کار، ۱۳۸۷، ۱۰۳). نفس نباتی و نفس حیوانی انسان به پرورش قوای غریزی و وجوه فیزیکی بدن انسان می‌پردازند. نفس ناطق به وجوه روانی انسان معطوف است و در نهایت نفس الهی انسان به جنبه‌های روحی و ملکوتی وی در این جهان می‌پردازد. حال چنانچه موضوع آرامش انسان با این نفوس انطباق داده شود، می‌توان چنین برداشت کرد که آرامش در ارتباط با نفس نباتی و حیوانی به واسطه تأمین آسایش فیزیکی بدن حاصل می‌شود. نفس ناطق با آرامش روانی متناظر بوده و نفس الهی با آرامش معنوی به آرامش می‌رسد. در ادامه این سه سطح آرامش از منظر مبانی اسلامی تبیین می‌شود (تصویر ۱).

– آسایش جسمی: در اسلام حفظ صحت و سلامت جسم واجب شمرده شده و هر آنچه این موضوع را به خطر بیندازد مضموم شمرده می‌شود. اهمیت این موضوع به حدی است که حتی اگر عباداتی مانند نماز و روزه واجب برای انسان مضر باشد نه تنها جایز است ترک شود، بلکه واجب است که ترک شود و در چنین مواردی، کار واجب به کار حرام مبدل می‌شود. آسایش جسمی، آرامش جسمی و در نتیجه آن، آرامش روانی و روحی را نیز به همراه می‌آورد. در همین ارتباط خداوند می‌فرماید: «و (یاد آورید) هنگامی را که خواب سبکی که مایه آرامش از سوی خدا بود، شما را فراگرفت و

در زبان عربی و فرهنگ قرآنی واژه «اطمینان» از ریشه «ظمن» به معنای ثبات و آرامش است (ابن منظور، ۱۴۱۷ م)، خلیل ابن احمدی فراهیدی نگارنده نخستین فرهنگ جامع لغت عرب «اطمینان» را آرامش و انس معنا کرده است (فراهیدی، ۱۴۰۹ م).

دین اسلام به‌عنوان خاتم ادیان و اکمل آنها، آموزه‌های بسیاری در حوزه‌های مختلف زندگی بشر ارائه کرده است که از جمله آنها می‌توان به لزوم آرامش و طمأنینه در عرصه‌های مختلف زندگی اشاره کرد. این موضوع هم در آیات صریح قرآن و هم در روایات معصومین (ع) به اشکال مختلفی اشاره شده است که در ادامه به تفصیل به آن پرداخته می‌شود.

• عوامل ایجاد آرامش از منظر اسلام

از دیدگاه قرآن و روایات، عوامل متعددی در ارتباط با آرامش بیان شده است که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. ذکر و یاد خدا: همانا با یاد الهی قلب‌ها آرام می‌شود^۱ (رعد، ۲۸). منظور از یاد و ذکر خدا توجه و یقین واقعی انسان به این موضوع که هیچ موجودی درعالم نمی‌تواند مستقل و جدای از «الله» وجود داشته باشد تا چه رسد به اینکه بتواند منشأ اثر باشد: «تمام عزت از اوست و تمام قدرت و ملک و هستی از اوست»^۲ (نسا، ۱۳۹). «عزت و ذلت بندگان نیز به دست اوست. او بر همه چیز تواناست»^۳ (آل عمران، ۲۸). چنین انسانی هیچ نگرانی، خوف و حزنی ندارد، چنان که قرآن می‌فرماید: «کسی که دنبال هدایت من باشد او دیگر خوف و نگرانی ندارد»^۴ (بقره، ۳۸).

۲. توکل به خدا: توکل به این معنا است که انسان وظیفه خود را در حد توانایی انجام داده و نتیجه کارها را به خداوند واگذار کند. قرآن در این زمینه می‌فرماید: «کسی که بر خدا توکل کند خداوند او را کفایت می‌کند»^۵ (طلاق، ۳). بنابراین کسی که به خداوند توکل کند، به این باور می‌رسد که هیچ دگرگونی و قدرتی در عالم نیست مگر این که وابسته به خداوند بزرگ باشد. بنابراین دیگر دغدغه و اضطرابی ندارد.

۳. رضایت به خواست الهی: اگر انسان باور داشته باشد که خداوند متعال همیشه خیرخواه بندگان خود است و به خواست الهی گردن نهد، هیچ دغدغه‌ای نخواهد داشت. قرآن در این باره می‌فرماید: «اگر چنانچه برخی از شما را یک نعمت و کمالی دادم، در دلتان نگویید که چرا آن نعمت و کمال را به او دادی، و به من ندادی. اگر شما به همان مقدار بندگی کنید شما نیز به جایی خواهید رسید»^۶ (نسا، ۳۲).

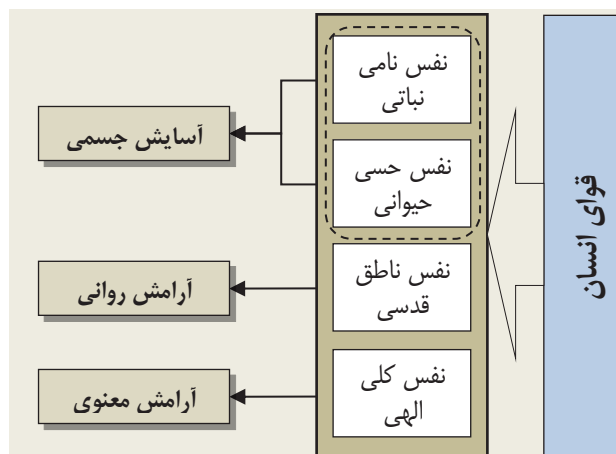
۴. ارتباط و اطاعت از اولیای الهی: خداوند به پیامبرش می‌فرماید: «زمانی که از مردم خمس و زکات دریافت می‌کنی بر آنها درود بفرست، زیرا که صلوات تو بر آنها مایه آرامش آنهاست»^۷ (توبه، ۱۰۳).

می‌گویند: چرا از جانب پروردگارش معجزه‌ای بر او نازل نشده است؟ بگو: بی‌تردید، خدا هر کس را بخواهد گمراه می‌سازد و هر کس را که به او بازگردد، به سوی خود هدایت می‌کند. همانان که ایمان آورده‌اند، دل‌هایشان با یاد خدا آرام می‌گیرد. آگاه باشید که دل‌ها فقط با یاد خدا آرامش می‌یابد. کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، در دنیا زندگی خوش و در آخرت بازگشتگاه نیکو برای آنان خواهد بود»^{۱۳} (رعد، ۲۷).

- آرامش معنوی: همان‌گونه که جسم انسان برای ادامه زندگی و انجام وظایف خود نیاز به مواد غذایی و انرژی دارد، روح انسان نیز برای آرامش و نشاط و فعالیت خود نیاز به معنویت دارد که در پرتو آن، از آرامش کامل برخوردار باشد. در میان عبادت‌ها، نماز و نیایش با خدا بهترین، مفیدترین و آسان‌ترین غذای روح معرفی شده است که انسان با اقامه نماز و ارتباط مستقیم با خدا، از یک آرامش روحی کامل برخوردار می‌شود و هیچ‌گونه اضطراب و ترس و غمی نخواهد داشت: «کسانی که ایمان آورده و کارهای نیک انجام دادند و نماز را برپا داشتند و زکات را پرداختند اجر و مزدشان با خداست و ترسی ندارند و غمگین نمی‌شوند»^{۱۴} (بقره، ۲۷۷). بنابراین عبادت کردن یکی از ابزارهای اصلی ایجاد آرامش معنوی در انسان است و چنانچه خانه بستر مناسب برای راز و نیاز و عبادت را فراهم آورد، می‌تواند به مکانی جهت ایجاد آرامش معنوی در انسان تبدیل شود. لذا لزوم توجه به مسائلی چون طهارت، مباح بودن (غصبی نبودن)، تنگ و کوچک نبودن، ساکن بودن و مواردی این قبیل می‌تواند فضای خانه را به مکانی جهت عبادت و رسیدن به آرامش معنوی سوق دهد.

روش تحقیق

آنچه تا کنون انجام گرفت، بررسی سطوح مختلف مفهوم آرامش در خانه از منظر اسلام و بر اساس نفس‌های چهارگانه انسان بود. با توجه به هدف مطرح‌شده، این پژوهش در ادامه قصد دارد اشکال نمودپذیری این سطوح از آرامش را در دو الگوی خانه‌های آپارتمانی و مستقل حیاطدار (به‌عنوان دو الگوی رایج سکونت در شهرهای معاصر کشور) در شهر کرمان ارزیابی کند. بنابراین در بخش میدانی، در پی بررسی مجموعه عواملی است که در این دو الگو باعث ایجاد سطوح مختلف آرامش می‌شوند. از سویی با توجه به اینکه در این پژوهش مفهوم آرامش تحت عنوان یک «ابر معنا» در خانه مد نظر قرار گرفته است، لذا نمودپذیری آن هم تابع ویژگی‌های فضایی محیط و هم تابع نظام‌های فعالیتی و الگوهای رفتاری جاری در آن است (حیدری، ۱۳۹۳، ۹۶). بر همین اساس فرایند انجام تحقیق در بخش میدانی به این صورت انجام می‌پذیرد:

تصویر ۱. چارچوب نظری تحقیق. سطح مختلف آرامش بر اساس نفس‌های چهارگانه انسان. مأخذ: نگارندگان.

آبی از آسمان برایتان فرستاد تا شما را با آن پاک کند و پلیدی شیطان را از شما دور سازد و دل‌هایتان را محکم، و گام‌ها را با آن استوار دارد»^{۱۵} (انفال، ۱۱). با این توضیح به نظر می‌رسد که خواب مناسب، خوراک پاک، نظافت جسم و هر آنچه آسایش جسمی وی را به همراه آورد، مایه ایجاد آرامش از سوی خداوند است. بنابراین داشتن سرپناه مناسب که در آن انسان به شرایط آسایش جسمی و تأمین نیازهای اولیه‌اش بپردازد، می‌تواند نقش به‌سزایی در تأمین آسایش وی داشته باشد.

- آرامش روانی: جان انسان همواره در طلب رسیدن به مراحل کمال وجودی خویش است. بدین سبب همواره از حالی به حالی دیگر درمی‌آید. اما در هیچ مرحله‌ای به نهایت مطلوب خویش دست نمی‌یابد و باز خواهان دستیابی به مرحله‌ای دیگر است. قلب انسان در اثر این حالت، همواره از نگرانی و اضطراب آکنده است، تا آنکه در سیر حرکت خویش به خداوند در نقش مبدأ و مقصد همه جهان هستی و جامعه، به همه کمالات وجودی خویش دست یابد. آنگاه خود را در آرامشی بی‌کران می‌یابد: «همانا کسانی که ایمان آورده‌اند، دل‌هایشان با یاد خدا آرام می‌گیرد»^{۱۶} (رعد، ۲۸). انسان‌های برخوردار از آرامش الهی، خود آرامش‌بخش دیگران نیز هستند. از این رو خداوند به پیامبر خویش فرمان می‌دهد که بر مؤمنان درود فرستد تا بدین وسیله آنان را در راه ایمان آرامش بخشد: «و برای آنان دعا کن زیرا دعای تو برایشان موجب آرامش است»^{۱۷} (توبه، ۱۰۳). آنکه نور ایمان به اعماق وجودش راه یافته باشد، دیگر نه معجزه می‌طلبد و نه در پی برهان و استدلال برمی‌خیزد، بلکه همه هستی خویش را در برابر حقیقتی که با تمام وجود تجربه کرده است، تسلیم می‌کند. «و کسانی که کفر ورزیده‌اند

- گام سوم، استخراج منظومه معانی مرتبط با مفهوم آرامش در خانه: داده‌های این بخش از ادامه کاربست مدل ابزار-غایت در مرحله قبل به دست می‌آید. به این ترتیب که مصاحبه‌های انجام شده از افراد و ارائه پرسش‌های مداوم از چرایی اهمیت ویژگی‌های مختلف فضایی در ارتباط با هر کدام از ریزپهنه‌های موجود خانه، به استخراج پیامدهای مختلف در ارتباط با هر کدام از قابلیت‌های محیطی و یا الگوهای رفتاری جاری در آنها می‌انجامد. این پیامدها در ابتدا به کارکردهای آشکار فضا و در نهایت به پیامدهای پنهان فضا منجر می‌شوند که از آنها تحت عنوان معنی می‌توان یاد کرد. بنابراین معانی، کارکردهای پنهان فضاها و الگوهای استفاده از آنها هستند که بر اثر اهمیت آن فضا و یا نوع عملکردی که در آن شکل می‌گیرد، برای فرد شکل می‌گیرد. از آنجا که یک فضا با توجه به کارکردهای مختلفی که در آن شکل می‌گیرد و نیز ویژگی‌های فضایی خاص آن، معانی متنوعی را برای کاربران آن تداعی می‌کند، لذا با توجه به تأکید این پژوهش بر معنای آرامش، آن بخش از معانی که در ارتباط با ابرمعنای آرامش در خانه است، مورد تأکید قرار گرفت و از ارائه سایر معانی مستخرج از این پیمایش خودداری شد. این مجموعه تحت عنوان «منظومه معانی مرتبط با معنای آرامش» معرفی شد (تصاویر ۲ و ۳).

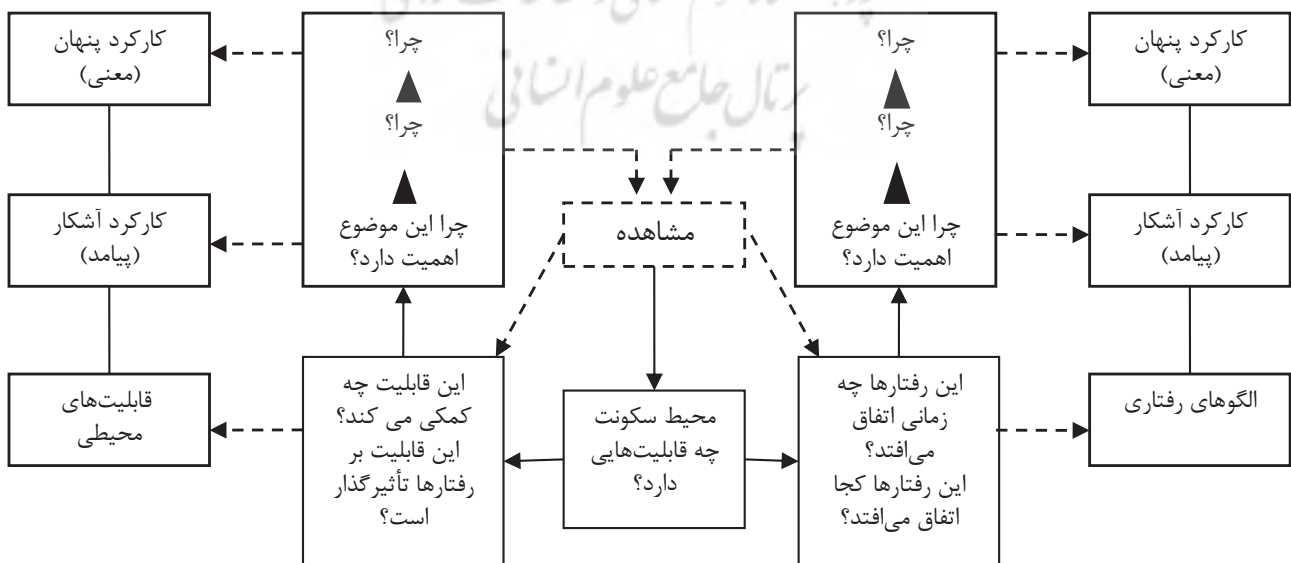
• معرفی نمونه‌های موردی

نمونه‌های مورد بررسی در این پژوهش دو الگوی رایج مسکن شهری شامل واحدهای آپارتمانی و خانه‌های مستقل حیاطدار

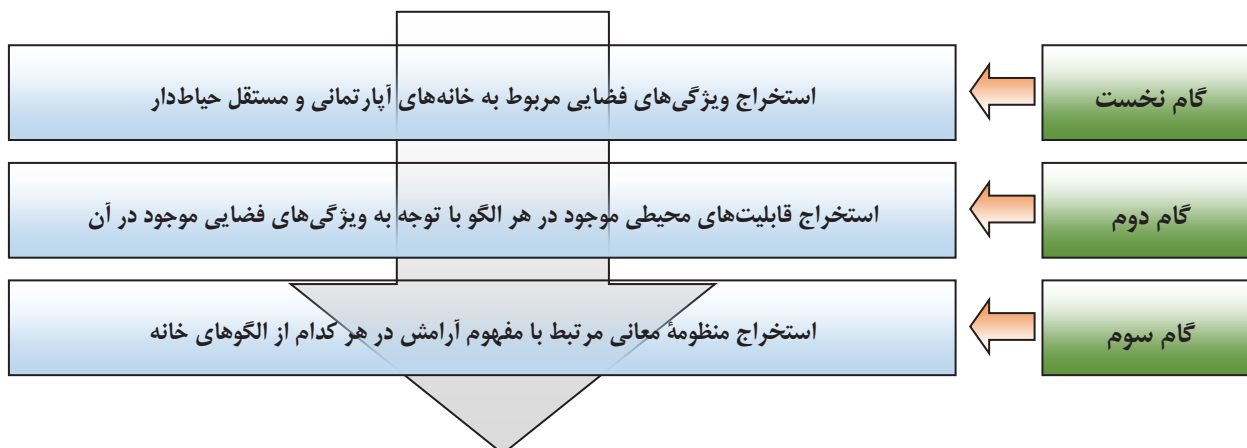
- گام اول، استخراج ویژگی‌های فضایی موجود در هر کدام از الگوهای خانه در این تحقیق: این بخش شامل استخراج مجموعه‌ای از صفات ریزفضاها و نیز نحوه استفاده از آنها در هر کدام از الگوهای مورد بررسی است که نگارندگان بر اساس مصاحبه با ساکنان هر کدام از الگوهای مورد بررسی را استخراج کردند. این صفات شامل مواردی چون الگوی استفاده از حیاط، نحوه ارتباط با فضای باز، شیوه نورگیری فضاها در خانه، قدمت بنا، تعداد اتاق‌ها، ابعاد فضایی، الگوی آشپزخانه و تعدد ورودی‌ها در خانه بود.

- گام دوم، استخراج قابلیت‌های محیطی موجود در هر الگو با توجه به ویژگی‌های فضایی آنها: داده‌های این بخش با استفاده از مدل ابزار-غایت^{۱۵} (افشاری و پوردیهیمی، ۱۳۹۴، ۷) و بر اساس داده‌های بخش قبل (نوع ویژگی‌های فضایی الگوهای مورد بررسی) به دست آمد.

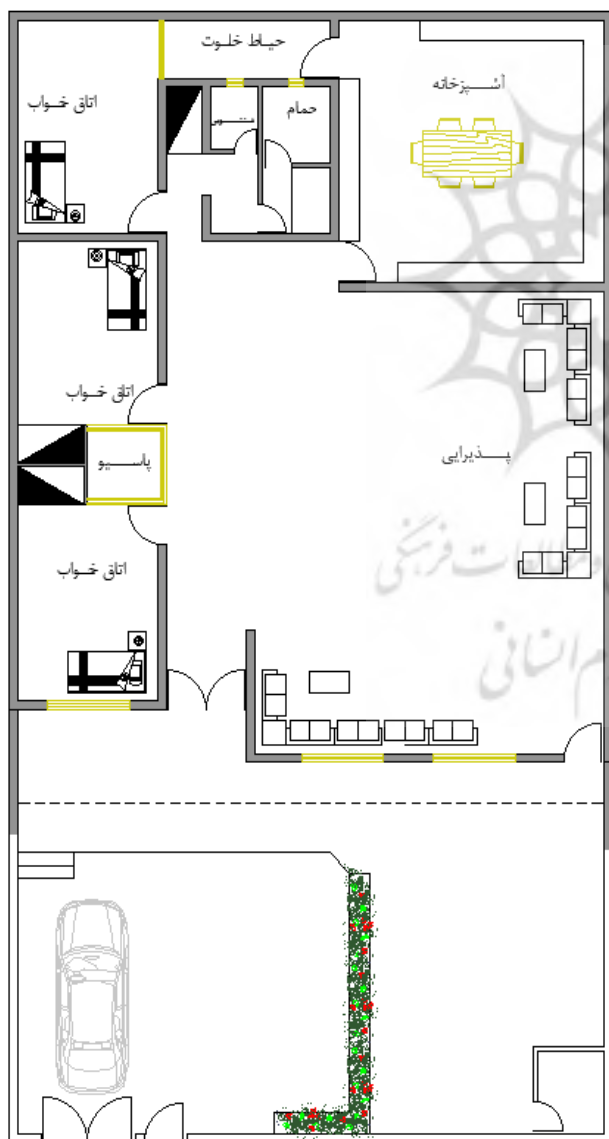
کار به این صورت انجام گرفت که در ابتدا لیست فضاها و ویژگی‌های آنها که از بخش قبل استخراج شده بود، در اختیار افراد ساکن در هر خانه داده شد و از آنها پرسیده شد: «چه چیزی از این فضا برای شما حائز اهمیت است؟». مصاحبه‌شونده در پاسخ چند عامل را نام می‌برد. در ادامه بلافاصله پرسیده می‌شود: «چرا این عامل برای تو مهم است؟». از آنجا که علت‌های مطرح شده برای هر عامل ممکن است بیش از یک مورد باشد، «چرایی اهمیت هر عامل» به صورت مجزا پرسیده می‌شود. این چراها به الگوهای رفتاری، کارکردهای آشکار و پنهان فضا منجر می‌شود.

تصویر ۲. کاربست مدل ابزار غایت در استخراج منظومه معنایی مرتبط با آرامش در خانه. مأخذ: نگارندگان.

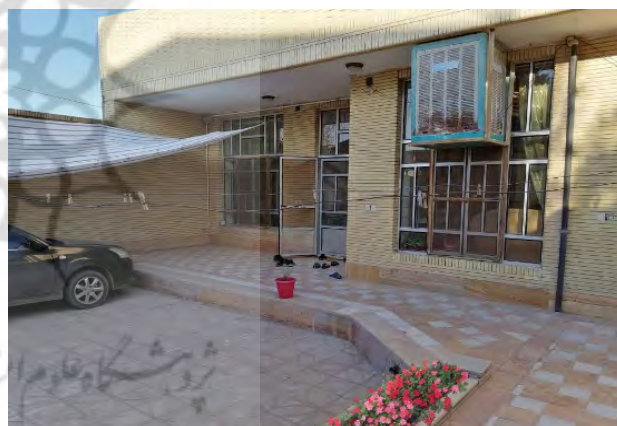

تصویر ۳. دیاگرام فرایند تحقیق. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۶. نمونه پلان خانه‌های مستقل حیاطدار. مأخذ: نگارندگان.

در دو محله بهمنیار و الهیه شهر کرمان هستند که الگوی غالب در محله بهمنیار خانه‌های مستقل حیاطدار و الگوی غالب در محله الهیه خانه‌های آپارتمانی است (تصاویر ۴، ۵، ۶ و ۷).

تصویر ۴. الگوی خانه‌های مستقل حیاطدار. مأخذ: آرشیو نگارندگان.

تصویر ۵. الگوی خانه‌های آپارتمانی. مأخذ: آرشیو نگارندگان.

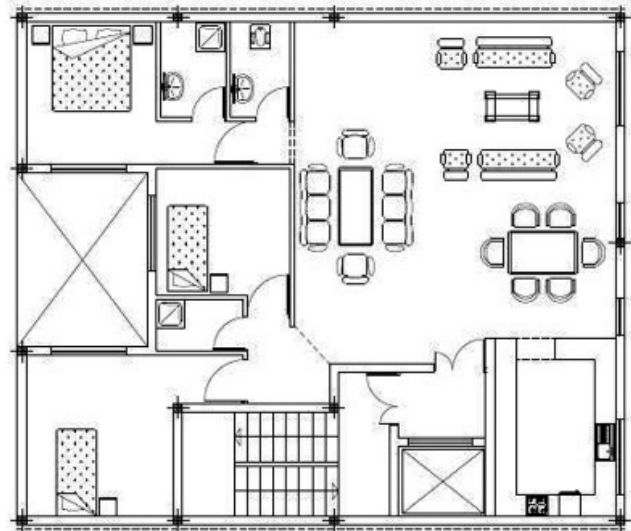
بررسی حدود سی نقشه در هر محله به دست آمد، داده‌هایی در ارتباط با متوسط مساحت هر کدام از ریزفضاهای موجود در الگوهای مورد بررسی به دست داد که در جدول ۱ ارائه شده است.

جامعه آماری در این تحقیق شامل ۱۳۰ نفر از ساکنان دو منطقه بهمنیار و الهیه شهر کرمان هستند که در گروه‌های مختلف سنی و جنسیتی به صورت تصادفی انتخاب شدند. هر مصاحبه به طور متوسط بین ۱۵ تا ۲۰ دقیقه به طول انجامید و در هر خانواده از دو یا سه نفر از ساکنان، مصاحبه به عمل آمد. متن مصاحبه در سه بخش تنظیم شد که در بخش اول ویژگی‌های دموگرافیک و مشخصات ساکنان از نظر جنسیت، سن، معیشت و غیره پرسیده شد. بخش دوم در قالب دو جدول تنظیم شد که در جدول اول نام فضاها و در جدول دوم لیستی از فعالیت‌های جاری در هر فضا استخراج شد. بخش سوم که بخش اصلی مصاحبه است، در واقع عقاید و نگرش افراد در ارتباط با هر فضا در نظام فضایی خانه مورد پرسش قرار گرفته است. این موضوع تحت عنوان معانی فضایی ثبت شد. مراحل مذکور در یک فرایند سلسله‌مراتبی و بر اساس مدل نرده‌بانی در امتداد یکدیگر قرار گرفت و در نهایت به منظومه معنایی تحقیق منجر شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و بحث

در این بخش با توجه به موارد عنوان شده در روش تحقیق، فرایند تحقیق به صورت مرحله‌ای مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

• ویژگی‌های فضایی مربوط به خانه‌های آپارتمانی و مستقل حیاطدار همان‌گونه که پیش از این نیز عنوان شد در این بخش، مجموعه ویژگی‌های فضایی هر کدام از دو الگوی خانه‌های آپارتمانی و مستقل حیاطدار استخراج می‌شود. این ویژگی‌ها شامل مواردی هستند که از دید مردم در الگوی مورد نظر از اهمیت بیشتری برخوردارند و لذا کاملاً نسبی هستند. این موارد بر اساس مصاحبه‌های صورت گرفته با ساکنان دو

تصویر ۷. نمونه پلان از الگوی خانه‌های آپارتمانی. مأخذ: نگارندگان.

ساکنان این دو محله از نظر سطح اجتماعی و وضعیت اقتصادی در شرایطی مشابه‌اند و همگی جزء طبقه متوسط شهری به شمار می‌روند. منظور از مسکن آپارتمانی در این تحقیق یک ساختمان چندطبقه (در این تحقیق چهار طبقه روی پارکینگ) است که در یک پلاک شهری مستقل با مساحت ۲۵۰ تا ۳۰۰ مترمربع بنا شده و در هر طبقه یک یا دو واحد مجزا ساخته شده است. خانه‌های مستقل حیاطدار نیز الگوهایی با قدمت بیست تا سی ساله هستند که در قطعاتی به مساحت ۲۷۰ تا ۳۵۰ مترمربع ساخته شده‌اند. در این الگو که بنا در ۶۰ درصد زمین احداث شده است، از دو طرف به حیاط منتهی می‌شود و کلیت بنا در اختیار یک خانواده تک‌هسته‌ای قرار دارد.

بنا به بررسی‌های به عمل آمده از محل آرشینو معاونت شهرسازی شهرداری منطقه دوی شهر کرمان، مشخص شد که متوسط مساحت زیربنای خانه‌های مستقل حیاطدار در محله بهمنیار ۱۵۶ مترمربع و متوسط زیربنای خانه‌های آپارتمانی در محله الهیه ۱۱۵ مترمربع است. این مقادیر که از

جدول ۱. متوسط زیربنا و مساحت ریزفضاهای موجود در الگوی خانه‌های آپارتمانی و مستقل حیاط دار در دو محله بهمنیار و الهیه شهر کرمان. مأخذ: معاونت شهرسازی شهرداری کرمان، ۱۳۹۹.

متوسط مساحت در خانه‌های مستقل حیاطدار	زیربنای کل	حیاط	آشپزخانه	نشیمن (هال)	پذیرایی	خواب	تراس	سرویس‌های بهداشتی
۱۵۶	۱۱۰	۲۷	۲۶	۳۸	۳۲	۲۲	۱۱	
متوسط مساحت در خانه‌های آپارتمانی	۱۱۵	۸۰	۲۱	-	۴۴	۳۵	۵	۱۰

فضایی می‌تواند حائز ویژگی «نوع مالکیت»، «امکان استفاده از حیاط»، «ارتباط با فضای باز»، «نورگیری»، «قدمت بنا»، «تعداد اتاق»، «ابعاد فضا»، «الگوی آشپزخانه» و «تعدد ورودی‌ها» باشد. این ویژگی‌ها در ارتباط با دو الگوی آپارتمانی و مستقل حیاطدار، به صورت **جدول ۲** می‌تواند نمود یابد.

الگوی آپارتمانی و مستقل حیاطدار و نیز تجارب شخصی نگارندگان از زندگی در الگوهای مذکور به دست آمده است که در این بخش، پرتکرارترین موارد از مصاحبه‌های انجام‌گرفته انتخاب و در نظر گرفته شده‌اند (**تصاویر ۸ و ۹**). از موارد مطرح‌شده در فوق می‌توان چنین برداشت کرد که یک خانه (فارغ از آپارتمانی یا حیاطداربودن)، از نظر

تصویر ۸. ویژگی‌های فضایی خانه در الگوی خانه‌های مستقل حیاطدار. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۹. ویژگی‌های فضایی خانه در الگوی خانه‌های آپارتمانی. مأخذ: نگارندگان.

مستقل حیاطدار، در ارتباط با نقش حیاط در این دو الگوی خانه شکل می‌گیرد. این فضا در خانه‌های مستقل حیاطدار به‌عنوان یکی از فضاهای فعال در کنار دیگر فضاهای داخلی، سازمان فضایی خانه را تشکیل می‌دهد. حیاط علاوه بر فعالیت‌های خاصی که تنها در فضای باز امکان انجام دارند (مانند شست‌وشوی اتومبیل، نگهداری از حیوانات اهلی و ...)، زمینه انجام بسیاری از فعالیت‌هایی را که در فضاهای داخلی خانه همچون نشیمن، اتاق‌ها و حتی آشپزخانه انجام می‌گیرد نیز برای ساکنان فراهم می‌آورد، این در حالی است که در خانه‌های آپارتمانی حیاط تنها به‌عنوان فضایی برای رفت و آمد ساکنان و تنها در مواردی خاص، به‌عنوان محلی برای تعامل و رویارویی همسایگان مورد استفاده قرار می‌گیرد. از دیگر تفاوت‌های سازمان فضایی خانه‌های آپارتمانی و مستقل حیاطدار نقش نشیمن و فعالیت‌های جاری در آن است. در خانه‌های آپارتمانی، نشیمن به‌عنوان فضای مرکزی خانه (به لحاظ عملکردی) قلمداد می‌شود که امکان انجام بسیاری از فعالیت‌های روزمره خانواده در آن وجود دارد، این در حالی است که در خانه‌های مستقل حیاطدار بخشی از این نقش بر عهده اتاق‌هاست. به عبارت دیگر در خانه‌های مستقل حیاطدار به دلیل اینکه تعداد و مساحت اتاق‌ها به‌طور نسبی از خانه‌های آپارتمانی بیشتر است، لذا تقریباً همه اعضای خانواده دارای یک اتاق خصوصی هستند و این عامل باعث می‌شود که افراد تمایل بیشتری برای انجام کارها و فعالیت‌های شخصی خود در اتاق‌های خصوصی‌شان داشته باشند.

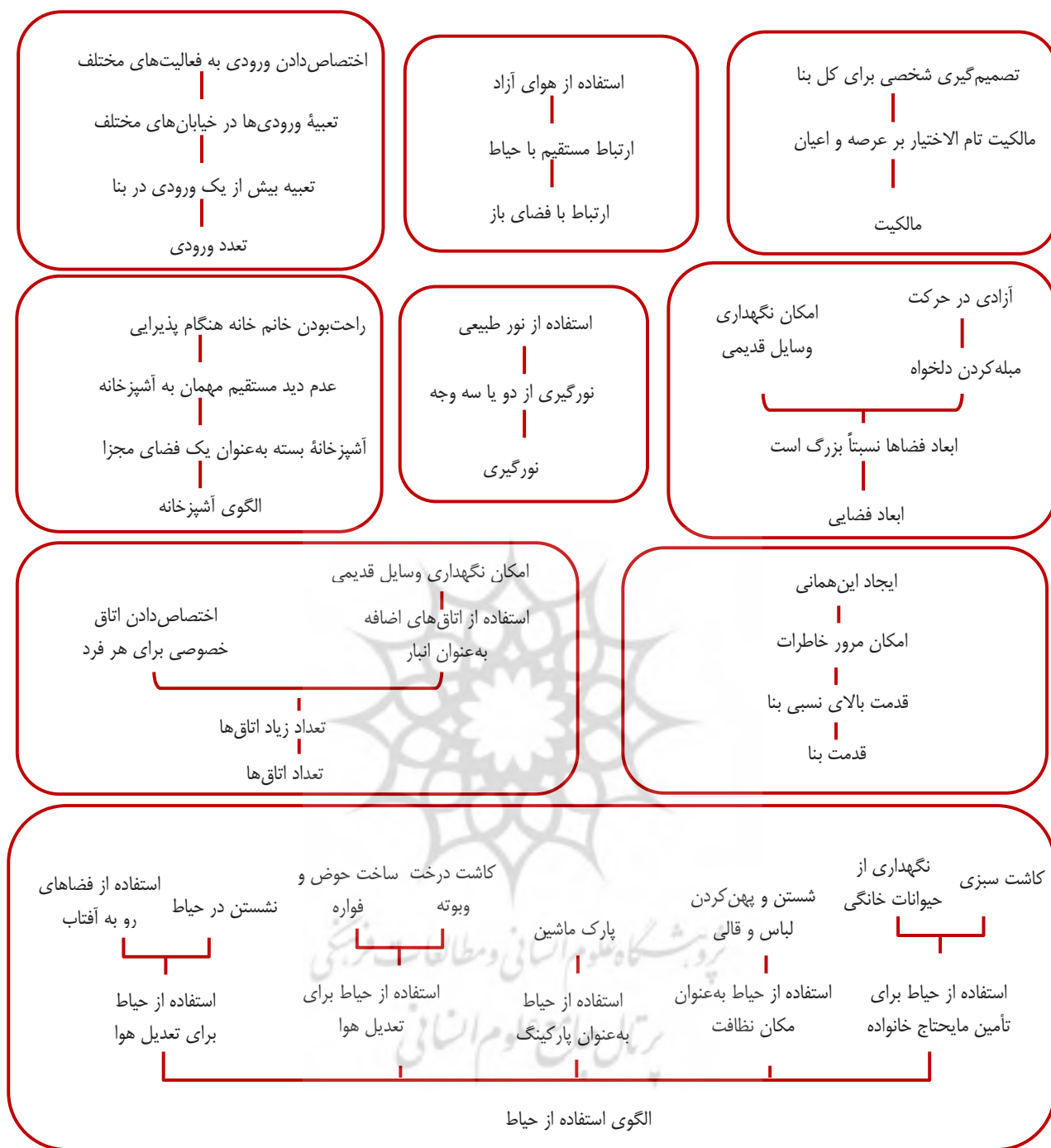
• قابلیت‌های محیطی موجود در هر الگو با توجه به ویژگی‌های فضایی آنها

بر اساس آنچه پیش‌تر در ارتباط با این بخش مطرح شد، در این مرحله به استخراج قابلیت‌های محیطی و نیز الگوهای رفتاری غالب حاکم بر هر کدام از نمونه‌های مورد بررسی در این تحقیق (آپارتمانی و مستقل حیاطدار) پرداخته می‌شود. بر همین اساس از ابزار مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته به منظور جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد و بدین وسیله به ارزیابی عمیق‌تر ادراکات مختلف افراد از قابلیت‌های محیطی موجود در خانه‌هایشان و نیز الگوهای رفتاری جاری مرتبط با این قابلیت‌ها پرداخته شد. این مصاحبه‌ها به صورت نردبانی و در ارتباط با هر کدام از ویژگی‌های مطرح‌شده (در گام نخست) انجام گرفت. فرایند کار به این شکل بود که هر کدام از ویژگی‌های خانه به صورت تک‌تک از ساکنان آنها (جامعه آماری) پرسیده و از آنها خواسته شد که «قابلیتی که به واسطه آن ویژگی در خانه برای آنها نمود می‌یابد» را بیان کنند. بعد از آن بلافاصله علت شکل‌گیری آن قابلیت و اینکه فرد به واسطه آن قابلیت، امکان انجام چه رفتار یا فعالیتی را در خانه به دست می‌آورد مورد پرسش قرار گرفت. این مدل به صورت پلکانی (از پایین به بالا) ترسیم شد که در **تصاویر ۱۰ و ۱۱** هر کدام از ویژگی‌ها در دو الگوی مورد نظر ارائه شده است.

با تحلیل مدل‌های نردبانی استخراج‌شده از ساکنان الگوهای مورد نظر، چنین برمی‌آید که مهم‌ترین تفاوت در سازمان فضایی و فعالیت‌های قابل‌انجام در خانه‌های آپارتمانی و

جدول ۲. مقایسه ویژگی‌های فضایی در دو الگوی خانه‌های مستقل حیاطدار و آپارتمانی. مأخذ: نگارندگان.

ویژگی فضایی	الگوی مستقل حیاطدار	الگوی آپارتمانی
نوع مالکیت	تمام مالکیت عرصه و اعیان در اختیار یک خانوار است.	تنها مالکیت اعیان بر عهده خانوار است.
الگوی استفاده از حیاط	حیاط در اختیار خانوار است و امکان استفاده از آن برای فعالیت‌های مختلف وجود دارد.	حیاط یک فضای مشا است که در اختیار خانوارهای مختلف قرار دارد.
ارتباط با فضای باز	خانه در طبقه همکف قرار دارد لذا ارتباط با فضای باز از طریق حیاط امکان‌پذیر است.	خانه در طبقات بالاتر از زمین قرار دارد، لذا ارتباط با فضای باز از طریق تراس امکان‌پذیر است.
نورگیری	نورگیری از دو یا سه جبهه امکان‌پذیر است.	نورگیری از یک یا دو جبهه صورت می‌گیرد.
قدمت بنا	خانه از قدمت بیشتری برخوردار است.	خانه از قدمت کمتری برخوردار است.
تعداد اتاق	تعداد اتاق‌ها زیاد است.	تعداد اتاق‌ها محدود است.
ابعاد فضایی	اندازه فضاهای موجود در خانه نسبتاً زیاد است.	فضاها از ابعاد کوچک‌تری برخوردار هستند.
الگوی آشپزخانه	آشپزخانه به صورت بسته (یک اتاق مجزا به‌عنوان آشپزخانه) وجود دارد.	آشپزخانه به صورت باز (open) ساخته می‌شود.
تعدد ورودی‌ها	خانه بیش از یک ورودی دارد.	ورود به واحد آپارتمانی تنها از طریق یک ورودی امکان‌پذیر است.

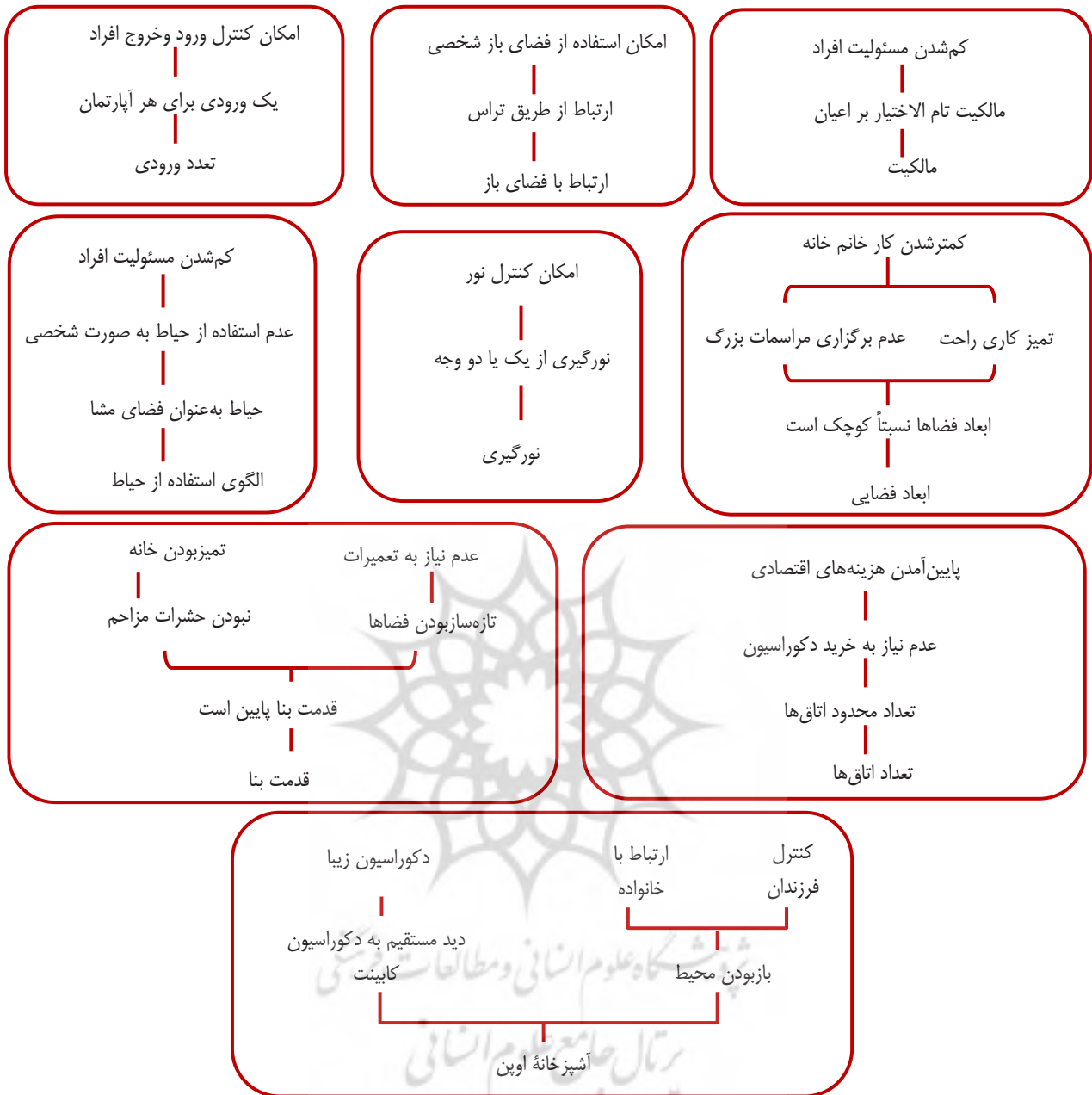

تصویر ۱۰. مدل نردبانی (ابزار-غایت) از ویژگی‌های فضایی خانه‌های مستقل حیاطدار. مأخذ: نگارندگان.

آشپزخانه در خانه‌های آپارتمانی، امکان انجام تنوع فعالیت‌ها از جمله گفت‌وگوی اعضای خانواده با یکدیگر، صرف غذا و یا بعضی از امور جمعی خانواده در این فضا، بیشتر از خانه‌های مستقل است.

• منظومه معانی مرتبط با مفهوم آرامش در خانه این بخش از پژوهش با تکیه بر قابلیت‌های محیطی فضاهای

آشپزخانه در هر دو الگو، مکانی برای پخت‌وپز است. با این حال در اکثر خانه‌های آپارتمانی، آشپزخانه به صورت باز (open) ساخته می‌شود، این در حالی است که در خانه‌های مستقل حیاطدار، آشپزخانه در یک فضای بسته (مشابه یک اتاق) و به صورت فضایی کاملاً مجزا وجود دارد. بنابراین با توجه به دسترسی بصری و فیزیکی بیشتر به

تصویر ۱۱. مدل نردبانی (ابزار-غایت) از ویژگی‌های فضایی خانه‌های آپارتمانی. مأخذ: نگارندگان.

پس از پرسش از ویژگی‌های فضایی خانه (گام نخست)، به امکان انجام رفتارهایی که این ویژگی‌ها برای ساکنان به وجود می‌آورند دست یافته شد (گام دوم). در گام سوم مجدد از علت انجام این رفتارها در خانه پرسش به عمل آمد تا اینکه در نهایت، معانی ذهنی که افراد در پس انجام این رفتارها در ذهنشان داشتند، استخراج شد. در این مرحله فرد احساس خود از آرامش را نسبت به انجام آن رفتار در آن شرایط خاص محیطی بیان می‌کند و مجموعه

مختلف خانه در دو گونه مورد بررسی در این تحقیق و نیز استخراج الگوهای رفتاری در هر کدام از فضاهای خانه که پیش از این مورد بررسی قرار گرفت، سعی در ارائه مدلی برای استخراج و تبیین معانی مختلف خانه کرده است. لذا در این بخش نیز از مدل نردبانی (ابزار-غایت) بدین منظور استفاده می‌شود. این مدل چگونگی تعامل قابلیت‌های محیط و الگوهای رفتاری جاری در آن را در جهت شکل‌گیری معانی بیان می‌کند. به این شکل که

می‌کند که در نهایت منجر به بروز احساس «آرامش معنوی» برای آنها می‌شود.

از دیگر ویژگی‌های فضایی خانه‌های مستقل حیاطدار «تعدد اتاق‌ها» در این خانه‌هاست، به نحوی که اکثر این خانه‌ها سه اتاق یا بیشتر دارند. تعداد زیاد اتاق‌ها علاوه بر «افزایش آزادی عمل» برای ساکنان، «امکان خلوت کردن در فضایی خصوصی» را برای افراد بالا می‌برد. خلوت به وجود آمده باعث توجه به حریم خصوصی و در نتیجه حصول «آرامش روانی» در ساکنان می‌شود.

«ابعاد بزرگ آشپزخانه» نیز از دیگر ویژگی‌هایی است که ساکنان خانه‌های مستقل حیاطدار به آن اشاره کرده‌اند. به گفته ساکنان این خانه‌ها، وجود این قابلیت در خانه‌های مستقل حیاطدار «امکان ایجاد قفسه‌های بیشتر و در نتیجه چیدمان بهتر ظروف در آنها»، «امکان تفکیک بخش کثیف و تمیز در آشپزخانه و در نتیجه آسپزی راحت‌تر در آن» و نیز «امکان در دسترس قراردادن وسایل ضروری آشپزخانه» فراهم می‌آید. مجموع این موارد، منجر به بروز «آرامش روانی» برای ساکنان به‌ویژه خانم خانه می‌شود.

«افزایش مدت زمان اقامت» در خانه‌های مستقل حیاطدار در مقایسه با خانه‌های آپارتمانی، از جمله دیگر ویژگی‌هایی است که زندگی در این خانه‌ها برای ساکنان آنها فراهم می‌آورد. این موضوع این امکان را فراهم می‌آورد که ساکنان آن «نسل‌های مختلفی از دوران زندگی خود را در یک خانه سپری کنند» و در نتیجه احساس خاطره‌مندی و ریشه‌داری در این خانه‌ها برای آنها نمود بیشتری یابد. این موضوع در نهایت به شکل‌گیری احساس هویت ساکنان نسبت به خانه‌هایشان و در نتیجه شکل‌گیری «آرامش معنوی» در آنها منجر می‌شود.

«ساخت بنا در طبقه همکف» از جمله ویژگی‌هایی است که در ارتباط با خانه‌های مستقل حیاطدار قابل توجه است. این موضوع در این خانه‌ها باعث «ارتباط مستقیم و بلافاصل فضای درون خانه با فضای باز به‌ویژه حیاط» و همچنین

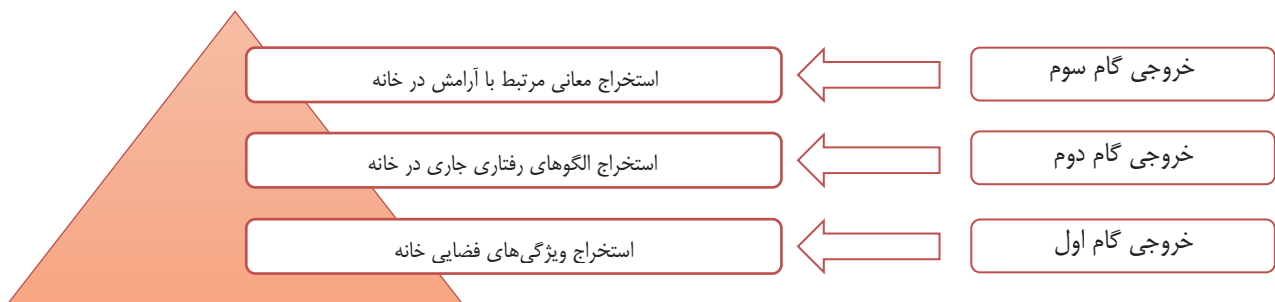
این معانی، «منظومه معنایی» مرتبط با معنای آرامش در خانه را شکل می‌دهد (تصویر ۱۲).

معانی به‌دست‌آمده در ارتباط با ویژگی‌های فضایی خانه در سه سطح دسته‌بندی شد (تصاویر ۱۳ و ۱۴) که معانی سطح پایین، قابلیت‌های محیطی متأثر از ویژگی فضایی را مد نظر قرار داده است. در معانی سطح میانه، به الگوهای رفتاری اشاره شده و در معانی سطح بالا، منظومه معنایی مرتبط با آرامش که شامل ابعاد مختلف آرامش است، استخراج شده است. در ادامه فرایند مذکور در ارتباط با ویژگی‌های فضایی موجود در دو الگوی خانه‌های مورد نظر (الگوی آپارتمانی و الگوی مستقل حیاطدار) ارائه شده است.

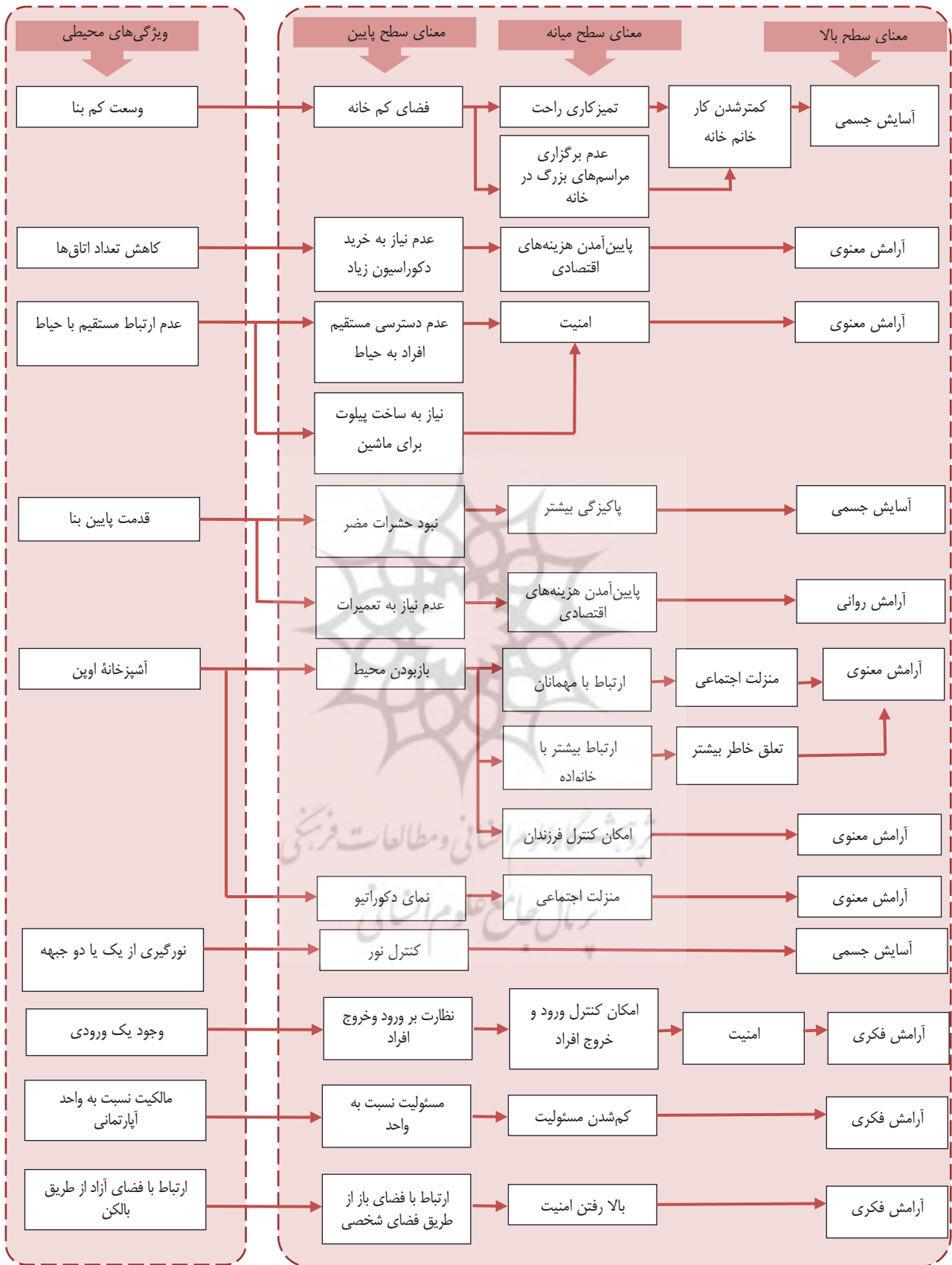
- تحلیل منظومه معنایی آرامش در الگوی خانه‌های مستقل حیاطدار

نتایج به‌دست‌آمده از موارد فوق نشان می‌دهد که در خانه‌های مستقل حیاطدار، «در اختیار یک خانوار بودن تمامیت فضاهای خانه» از جمله حیاط، تراس، پشت بام و ... مهم‌ترین ویژگی‌ای است که ساکنان این خانه‌ها به آن اشاره کرده‌اند. این موضوع به‌ویژه در ارتباط با حیاط این امکان را برای ساکنان فراهم می‌آورد که انواع فعالیت‌های مختلف از جمله ورزش کردن، شست‌وشوی وسایل خانه، باغبانی و پرورش گل و گیاه، ارتباط با طبیعت، پرورش حیوانات اهلی و مواردی از این قبیل را آزادانه و به دور از ایجاد مزاحمت برای دیگران انجام دهند. آزادانه انجام دادن این قبیل فعالیت‌ها در فضای خانه باعث شکل‌گیری احساس خودبسندگی و در نتیجه «آرامش روانی» برای ساکنان می‌شود.

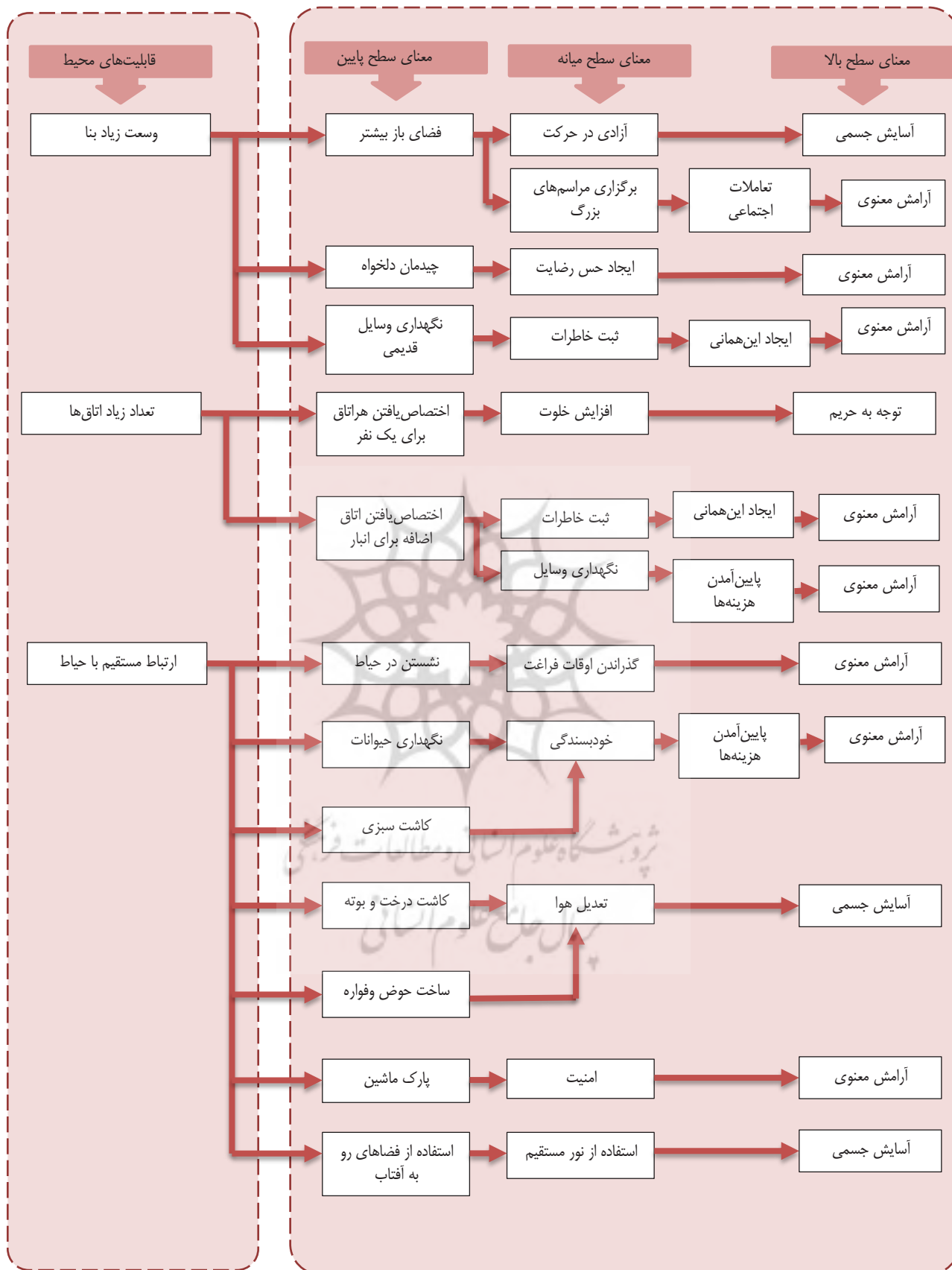
«بزرگ بودن ابعاد فضاهای عمومی خانه» از جمله نشیمن و پذیرایی، از دیگر ویژگی‌های فضایی است که ساکنان خانه‌های مستقل حیاطدار به آن اشاره کرده‌اند. وجود این ویژگی در خانه امکان «برگزاری مراسم‌ها و مهمانی‌های مختلف در این خانه‌ها» را میسر می‌کند. بنابراین این موضوع به ارتقای شأن و منزلت اجتماعی ساکنان این خانه‌ها کمک

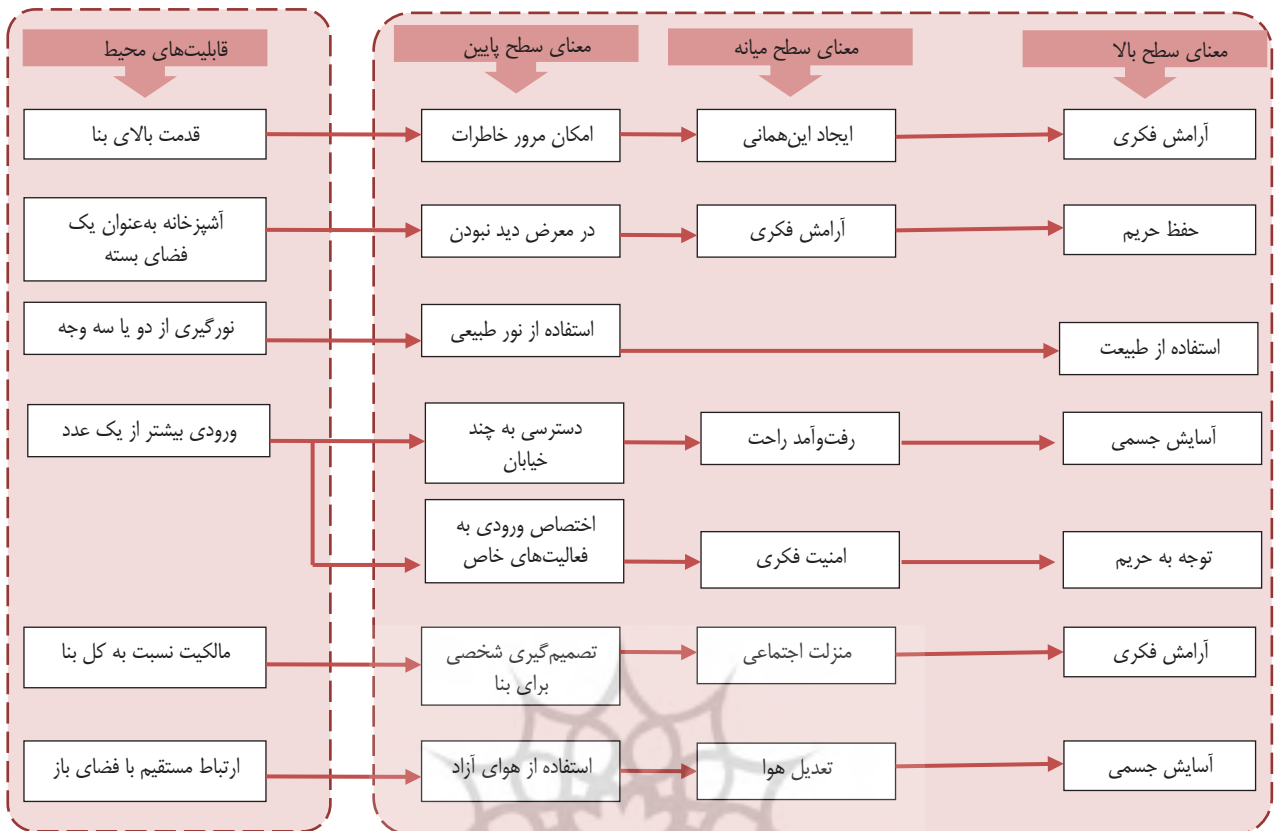
تصویر ۱۲. فرایند استخراج منظومه معنایی مرتبط با معنای آرامش در خانه. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۱۳. مدل پلکانی در ارتباط با ابعاد شکل‌گیری معنای آرامش در الگوی خانه‌های آپارتمانی. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۱۴. مدل پلکانی در ارتباط با ابعاد شکل‌گیری معنای آرامش در الگوی خانه‌های مستقل حیاطدار. مأخذ: نگارندگان.

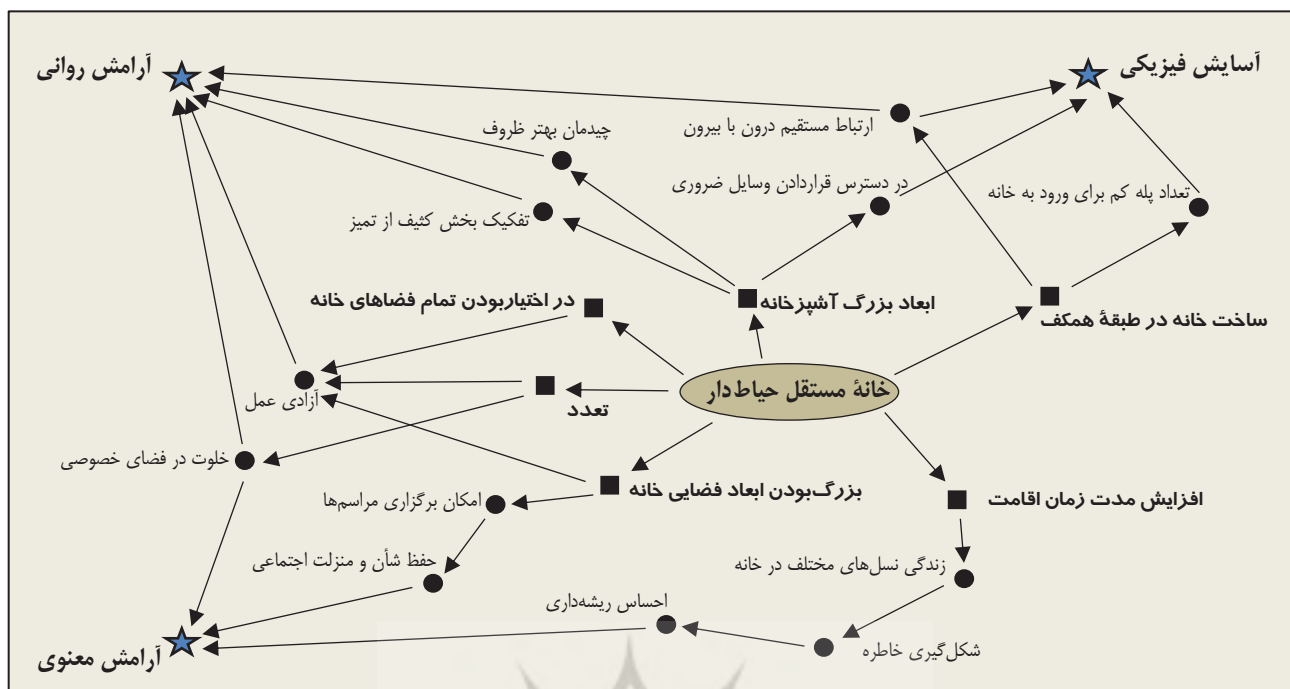
ادامه تصویر ۱۴.

ممانعت می‌کند» که این موضوع علاوه بر تأمین «آرامش روانی» ساکنان، با ایجاد محیطی پاکیزه‌تر، آسایش فیزیکی آنها را نیز فراهم می‌آورد.

در این خانه‌ها، «آشپزخانه عموماً به صورت باز (open)» ساخته می‌شوند. این موضوع یکی از ویژگی‌هایی است که ساکنان به آن اشاره کرده‌اند و این امکان را فراهم می‌کند که «سایر فضاهای خانه از محل آشپزخانه قابل‌رؤیت باشد» و در نتیجه خانم خانه امکان مراقبت از فرزندان کوچک خویش در هنگام پخت‌وپز را داشته باشد. این موضوع به تأمین آرامش روانی خانم خانه در هنگام حضور در آشپزخانه کمک می‌کند. مضاف بر این در آشپزخانه‌های باز، امکان «استفاده مناسب از سیستم تهویه مکانیکی مستقر در خانه» فراهم آمده است و این امر تأمین آسایش فیزیکی استفاده‌کنندگان از این فضا را نیز فراهم می‌آورد. آشپزخانه‌های باز علاوه بر موارد مطرح‌شده، در خانه‌های آپارتمانی به‌عنوان «مکانی برای نمایش تزئینات و ظروف تزئینی» نیز مورد استفاده قرار می‌گیرند. به گفته ساکنان این خانه‌ها، با نمایش وسائل تزئینی در آشپزخانه‌ها این مکان به ویتروینی برای «نمایش سطح اجتماعی خانواده» و «تبدیل خانه به مکانی لوکس

«استفاده از کمترین تعداد پله برای ورود به خانه» می‌شود. این موضوع به‌ویژه در شرایط بحران (وقوع زلزله، سیل و ...) امکان تخلیه سریع ساکنان و رفتن به فضای باز را فراهم می‌آورد. بنابراین در شرایط بحرانی، وجود این قابلیت باعث شکل‌گیری «آسایش جسمی» در ساکنان در کنار «آرامش روانی» آنها می‌شود (تصویر ۱۵).

تحلیل منظومه معنایی آرامش در الگوی خانه‌های آپارتمانی
 «ساخت خانه در ارتفاع» یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مثبتی است که ساکنان خانه‌های آپارتمانی در ارتباط با این الگوی سکونتی اشاره کرده‌اند. این ویژگی «ورود به واحد مسکونی را تنها به یک ورودی محدود کرده است» که در بسیاری موارد، این ورودی قابل‌حفاظت با استفاده از ابزارهایی چون دوربین‌های مدار بسته و یا درب‌های ضدسرقت هستند. همچنین به واسطه این ویژگی، «امکان ورود سارقین از طریق پنجره و یا سایر مجاری» را از بین می‌برد که در نهایت مجموع این موارد به شکل‌گیری احساس «آرامش روانی» در ساکنان منجر می‌شود. ساخت واحدهای مسکونی در ارتفاع بالاتر از سطح زمین همچنین «از ورود حشرات و موجودات موزی به درون واحد مسکونی تا حد زیادی

تصویر ۱۵. منظومه معنایی آرامش در ارتباط با الگوی خانه‌های مستقل حیاطدار. مأخذ: نگارندگان.

نفس نباتی و حیوانی انسان در قالب مفهوم آسایش فیزیکی نمود می‌یابد؛ نفس عقلانی نیازمند تأمین آرامش روانی است و نفس روحانی انسان، مفهوم آرامش را در آرامش معنوی جست‌وجو می‌کند. با توجه به اینکه خانه محل سکونت تمام نفس‌های انسانی است، تأمین سطوح مختلف آرامش متناسب با نفس‌های چهارگانه انسان، موضوعی ضروری است.

امروزه الگوی غالب مسکن در شهرهای معاصر کشور بر دو گونه آپارتمانی و مستقل حیاطدار است. هر کدام از این دو گونه سکونت‌گاهی ویژگی‌های خاص خود را دارند که این ویژگی‌ها قابلیت‌هایی را برای ساکنان آنها فراهم می‌آورد. افراد، با توجه به انگیزه‌ها و نیازهایی که دارند، از این قابلیت‌ها استفاده کرده و رفتارهایی متناسب با این قابلیت‌ها در محیط از خود بروز می‌دهند. مجموعه این قابلیت‌های محیطی و رفتارهای انسانی سطوحی از معانی را برای افراد ساکن در خانه ایجاد می‌کند که شامل معانی سطح پایین (کارکردی)، معانی سطح میانه (اجتماعی) و معانی سطح بالا (نمادین) هستند. حال چنانچه مفهوم آرامش را یک ابرمعنی (معانی سطح بالا-نمادین) در نظر بگیریم، آنچه در سطح کارکردی و اجتماعی (رفتاری) باعث ایجاد این معنی در خانه می‌شوند موضوعی است که تحقیق حاضر به آن پرداخته است.

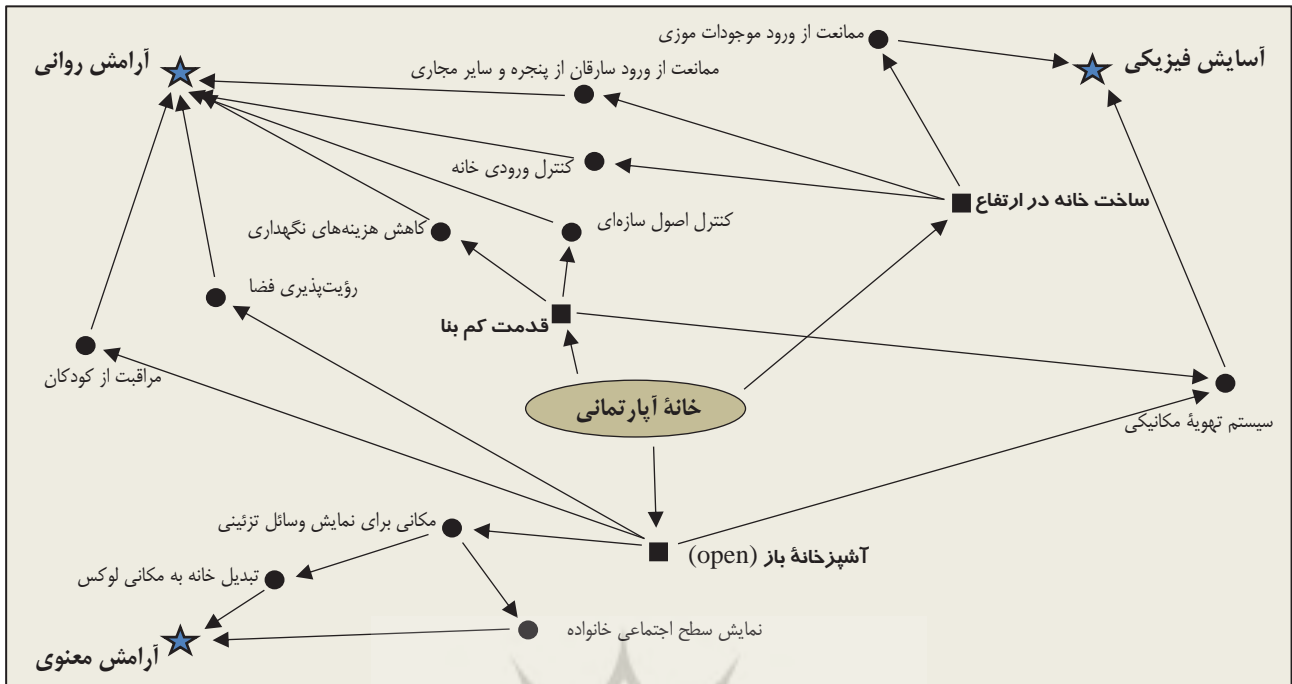
از تحلیل مدل‌های پلکانی به دست آمده از برهم‌کنش

برای زندگی» تبدیل می‌شود. این امر زمینه شکل‌گیری نوعی احساس «آرامش معنوی» را برای ساکنان این خانه‌ها فراهم می‌آورد.

«قدمت کم» ساختمان‌های آپارتمانی در مقایسه با خانه‌های مستقل حیاطدار از جمله دیگر ویژگی‌هایی است که در ارتباط با این الگوهای سکونتی مطرح شده است. این ویژگی در ساختمان‌های آپارتمانی، «هزینه‌های نگهداری بنا را به شدت کاهش می‌دهد» و همچنین «امکان اعمال اصول سازه‌ای دقیق‌تر و کنترل شده‌تری» در هنگام طراحی و ساخت را فراهم می‌آورد. مجموع این عوامل باعث ارتقای «آرامش روانی» ساکنان این خانه‌ها می‌شود. مضاف بر موارد مطرح شده، معاصر بودن ساخت این بناها «امکان استفاده از وسایل تهویه مطبوع» در آنها را تقویت کرده است. این عوامل در مجموع به «آسایش فیزیکی» ساکنان این گونه سکونتی منجر می‌شود (تصویر ۱۶).

نتیجه‌گیری

یکی از مهم‌ترین رسالت‌های خانه تأمین آرامش برای ساکنان آن است. اهمیت این موضوع به حدی است که خداوند متعال نیز به طور مستقیم در قرآن به نقش آرامش‌دهنده خانه تأکید کرده است. از سویی انسان موجودی با نفس‌های مختلف است که مفهوم آرامش برای هر نفس به شکلی خاص نمود می‌یابد. به این ترتیب که آرامش در ارتباط با

تصویر ۱۶. منظومه معنایی آرامش در ارتباط با الگوی خانه‌های آپارتمانی. مأخذ: نگارندگان.

می‌باید که این امر نیز متأثر از تنوع ویژگی‌های فضایی و قابلیت‌های محیطی‌ای است که در این الگوی خانه نسبت به گونه آپارتمانی وجود دارد.

پی‌نوشت

۱. الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ
 ۲. الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَلِيَّتُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ الْعِزَّةُ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا
 ۳. لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ
 ۴. قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
 ۵. وَيَرْزُقُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۗ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا
 ۶. وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا كَتَبْنَا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا كَتَبْنَا وَأَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا
 ۷. خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَّلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
 ۸. وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
 ۹. هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ
 ۱۰. إِذْ يَعْشِكُمُ النُّعَاسُ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُدْهَبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الشَّيْطَانِ وَلِيُرِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ
- در تفسیر کاشف درباره این آیه آمده است: «پس از آنکه مسلمانان با خواب، مقداری آرامش پیدا کردند، به آب نیاز پیدا کردند، چرا که آنان هنوز به بدر نرسیده بودند. از این رو خداوند بر آنان باران فرستاد و آنها از آب این باران

ویژگی‌های فضایی، قابلیت‌های محیطی و معانی موجود در خانه‌های آپارتمانی و مستقل حیاطدار چنین برآمد که مهم‌ترین ویژگی‌های فضایی که در خانه‌های مستقل حیاطدار به شکل‌گیری معنای آرامش (در سطوح مختلف آن) منجر شده‌اند عبارت‌اند از «در اختیار یک خانوار بودن تمامیت فضاهای خانه»، «بزرگ‌بودن ابعاد فضاهای عمومی خانه»، «تعدد اتاق‌ها»، «ابعاد بزرگ آشپزخانه»، «افزایش مدت زمان اقامت» و «ساخت بنا در طبقه همکف» بوده است. این ویژگی‌ها در الگوی خانه‌های آپارتمانی شامل مواردی چون «ساخت خانه در ارتفاع»، «قدمت کم ساختمان‌های آپارتمانی» و «آشپزخانه عموماً به صورت باز (open) هستند. منظومه معنای به‌دست‌آمده از دو الگوی آپارتمانی و مستقل حیاطدار مبین این موضوع است که ویژگی‌های مذکور در هر دو الگو به ایجاد سطوح مختلف آرامش (آسایش جسمی، آرامش روانی و آرامش معنوی) منجر می‌شوند، اما این در حالی است که در الگوی مستقل حیاطدار تنوع عواملی که در ایجاد سطوح مختلف تأثیرگذارند به مراتب بیشتر از عواملی است که این معنا را در الگوهای آپارتمانی ایجاد می‌کنند. بنابراین به صورت کلی می‌توان عنوان کرد که ابرمعنای آرامش و سطوح مختلف آن (آسایش جسمی، آرامش روانی و آرامش معنوی) در الگوی خانه‌های مستقل حیاطدار بیش از الگوی آپارتمانی نمود

نوشیدند و خود را با آن شست و شو دادند. این دومین نعمت پس از خواب بود که به آنان داده شد» (مغنیه، ۱۳۹۷، ۷۱۶).

همچنین در «تفسیر نمونه» درباره این آیه آمده است: «سپس دومین نعمت خود را به مؤمنان یادآور می‌شود، می‌گوید: به خاطر بیاورید هنگامی را که شما را در خواب سبکی فرورد که مایه آرامش و امنیت روح و جسم شما از ناحیه خداوند شد (إِذْ يُغَشِّيكُمُ النَّعْسَ أَمْنَةً مِّنْهُ). و به این ترتیب مسلمانان در آن شب پراضطراب از این نعمت بزرگی که فردای آن روز در میدان مبارزه به آنها کمک فراوانی کرد بهره گرفتند. سومین موهبتی که در آن میدان به شما ارزانی داشت این بود که آبی از آسمان برای شما فروفرستاد (و يُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً) تا به وسیله آن شما را پاک و پاکیزه، و پلیدی شیطان را از شما دور کند (لِيُطَهِّرَكُم بِهِ وَ يَذْهَبَ عَنْكُم رِجْسَ الشَّيْطَانِ)» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۸، ۱۳۷).

۱۱. الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

در «تفسیر نور» درباره این آیه آمده است: انسان بی‌نهایت‌طلب است و کمال مطلق می‌خواهد، ولی چون هر چیزی غیر از خداوند محدود است و وجود عارضی دارد، دل را آرام نمی‌گرداند. تنها یاد خدا مایه آرامش دل می‌شود. (بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ) امروزه دارندگان زر و زور و تزویر بسیارند، ولی از آرامش لازم خبری نیست (قرائتی، ۱۳۸۱، ۳۶۰).

۱۲. خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكِّيهِمْ بِهَا وَ صَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

در «تفسیر کاشف» درباره این آیه آمده است: «وَ صَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاةَ تَكْسِئَنَّهُمْ» مراد از صلاوة در اینجا دعاست. «سکن» به معنای آسایش دل است و معنای آن بدین ترتیب است: ای پیامبر! برای کسی که زکات می‌پردازد دعا کن که خدا به او برکت دهد و او را بیمارزد، زیرا او دل به دعای تو بسته و دلش به وسیله آن آرام می‌گیرد» (مغنیه، ۱۳۹۲، ۹۳).

۱۳. وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ

۱۴. إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ

در «تفسیر نور» درباره این آیه آمده است: «امنیت و آرامش واقعی در سایه ایمان و عمل صالح و پیوند با خدا و مردم شکل می‌گیرد» (قرائتی، ۱۳۹۱، ۴۴۱).

Means-End model ۱۵

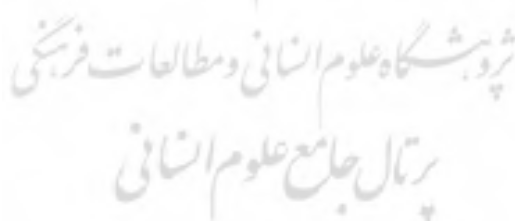
فهرست منابع

- ابن منظور، محمد بن مكرم. (۱۴۱۷ م.). *لسان العرب*. بيروت: دارالبيروت.
- اشرف صادقی، علی. (۱۳۹۲). *فرهنگ جامع زبان فارسی*. تهران: فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی.
- افشاری، محسن و پوردهییمی، شهرام. (۱۳۹۴). *توالی معنادار فعالیت‌ها در مسکن، نمونه موردی: ایل قشقای. مطالعات معماری ایران*، ۷(۴)، ۵-۱۷.
- برقی، احمد بن محمد بن خالد. (۱۳۷۱). *المحاسن* (ج. ۷۳). تهران: اسلامیة.
- بهشتی‌پور، محسن. (۱۳۸۴). *روح، روان، احساس، جسم، ایجاد تعادل و هارمونی*. تهران: اجتماع.
- جوشن، رویا. (۱۳۹۰). *طراحی مجتمع آپارتمانی در یزد با تأکید بر مفهوم آرامش* (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد). دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد.
- حائری مازندرانی، محمدرضا. (۱۳۸۸). *خانه، فرهنگ، طبیعت: بررسی معماری خانه‌های تاریخی و معاصر*. تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- حیدری، علی‌اکبر. (۱۳۹۳). *معنای خانه: مقایسه تطبیقی معنای خانه در دو الگوی آپارتمانی و مستقل حیاطدار* (رساله دکتری منتشر نشده

معماری). تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران.

- راغب اصفهانی، حسین. (۱۴۱۶ م.). *مفردات قرآنی*. دمشق: دارالقلم.
- ریو، جان مارشال. (۱۳۹۸). *انگیزش و هیجان* (ترجمه مهدی گنجی). تهران: ساوالان.
- فرانکل، ویکتور امیل. (۱۳۷۸). *انسان در جست‌وجوی معنا* (ترجمه اکبر معارفی). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- فراهیدی، خلیل. (۱۴۰۹ م.). *فرهنگ جامع لغات عرب*. قم: دارالهجره.
- فرهنگ فارسی معین. (۱۳۸۸). به کوشش محمد معین. تهران: امیرکبیر.
- قرائتی، محسن. (۱۳۸۱). *تفسیر نور* (ج. ۴). تهران: مؤسسه فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- قرائتی، محسن. (۱۳۹۱). *تفسیر نور* (ج. ۱). تهران: مؤسسه فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- قریشی، علی‌اکبر. (۱۳۶۱). *قاموس قرآن*. تهران: دارالکتب اسلامیة.
- لغت‌نامه دهخدا. (۱۳۷۷). به کوشش علی‌اکبر دهخدا. تهران: چاپ‌گستر.
- مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی. (۱۳۷۵). *بحار الانوار* (ج. ۷۶). تهران: اسلامیة.
- مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی. (۱۳۸۷). *بحار الانوار* (ج. ۷۴). تهران: اسلامیة.
- مسافری، شبنم. (۱۳۹۵). *روش‌های طراحی برای ایجاد آرامش در خانه‌ها، مطالعه موردی: خانه‌های شهر تبریز. کنگره بین‌المللی عمران، معماری و شهرسازی معاصر جهان، امارات (دبی)*.
- مغنیه، محمدجواد. (۱۳۹۲). *تفسیر کاشف* (ج. ۴، ترجمه موسی دانش). قم: بوستان کتاب قم.
- مغنیه، محمدجواد. (۱۳۹۷). *تفسیر کاشف* (ج. ۱، ترجمه موسی دانش). قم: بوستان کتاب قم.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۵). *تفسیر نمونه* (ج. ۲۲). تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۸). *تفسیر نمونه* (ج. ۲). تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- نقره‌کار، عبد الحمید. (۱۳۸۷). *درآمدی بر هویت اسلامی در معماری و شهرسازی*. تهران: طرح و نشر پیام سیمیا.
- نقی‌زاده، محمد. (۱۳۷۹). *ویژگی‌های کیفی مسکن مطلوب: مبانی طراحی و روش‌های تحصیل آن*. صفه، ۱۰(۳۱)، ۹۰-۱۰۳.
- ویس کرمی، مهرداد و مؤدب، سیدرضا. (۱۳۸۹). *بررسی تطبیقی آرامش روانی در روانشناسی با اطمینان قلبی در قرآن کریم*. *مطالعات تفسیری*، ۱۱(۴)، ۱۶۳.
- Amerigo, M. & Aragones, J. (1997). A theoretical and methodological approach to the study of residential satisfaction. *Journal of Psychology*, (17), 47-57.
- Baum, A. & Singer, J. E. (1982). *Advances in Environmental Psychology (vol. 4: Environment and Health)*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Campbell, S. (1996). Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development. *Journal of American Planning Association*, (62), 296-312.

- Carp, F., Zawadski, R. & Shokron, H. (1976). Dimensions of urban environmental quality. *Environment and Behavior*, 8(2), 239-264.
- Cozens, P. & Hiller, D. & Prescott, G. (2001). Crime and the design residential property-exploring the theoretical background. *Journal of Property Management*, 19(2), 136-164.
- Galster, G. & Hesser, G. (1981). Residential satisfaction: compositional and contextual correlates. *Environment and Behavior*, 13(6), 735-758.
- Jelinkova, Z. & Picek, M. (1984). Physical and psychological factors determining population responses to environment. *Activ. Nerv.*, (Sup. 26), 144-146.
- Kawakami, N., Winkleby, M., Skog, L., Szulkin, R. & Sundquist, K. (2011). Differences in neighborhood accessibility to health related resources: a nationwide comparison between deprived and affluent neighborhoods in Sweden. *Journal of Health & Place*, (17), 132-139.
- Khaef, S. & Zebardast, E. (2015). Assessing quality of life dimensions in deteriorated inner areas: a case from Javadieh neighborhood in Tehran metropolis. *Social Indicators Research*, 127(2), 761-775.
- Kinsey, J. & Lane, S. (1983). Race, housing attributes and satisfaction with housing. *Housing and Society*, (10), 98-116.
- Lansing, J. B. & G. Hendricks (1967). Living Patterns and Attitudes in the Detroit Region. Detroit regional Transportation and Land Use Study. *AIP Journal*, 195-199.
- Miller, F. D., Tseraberis, S., Malia, G. P. & Greg, D. (1980). Neighborhood satisfaction among urban dwellers. *Journal of Social Issues*, (363), 101-117.
- Mohit, M., Ibrahim, M. & Rashid, Y. R. (2010). Assessment of residential satisfaction in newly designed public low-cost housing in Kuala Lumpur, Malaysia. *Habitat International*, 34(1), 18-27.
- Moore, Ch., Allen, G. & Lydon, D. (1974). *The Place of House*. New York: Holt.
- Rohe, W. & Mouw, S. (1991). The politics of relocation: the moving of the crest street communit. *Journal of The American Planning Association*, 1(57), 57-68.
- Varaday, D. P. (1983). Determinants of residential mobility. *Journal of the American Planning Association*, (49), 99-184.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Bagh-e Nazar Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله:

اسلامی محمودآبادی، مطهره؛ پیوسته‌گر، یعقوب و حیدری، علی‌اکبر. (۱۴۰۰). آرامش در خانه، جستاری به آرامش در خانه از منظر اسلام در دو الگوی مسکن آپارتمانی و مستقل حیاطدار در شهر کرمان. *باغ نظر*, ۱۸(۹۹)، ۵-۲۴.

DOI: 10.22034/bagh.2021.236095.4574

URL: http://www.bagh-sj.com/article_134222.html

